

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Jan Novosad

**Vliv Sudetoněmeckého landsmannschaftu na česko-německé vztahy v letech
1989-1997**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jiří Lach, PhD., M.A.

Olomouc 2012

Na tomto místě bych chtěl poděkovat doc. PhDr. Jiřímu Lachovi, PhD, M.A. za vedení práce a konstruktivní a kritické připomínky. Dále bych chtěl poděkovat Mgr. Petru Žákovi za jeho čas, který mi věnoval při konzultacích. Můj dík směřuje také k PhDr. Evě Hahnové, na kterou jsem se obracel s otázkami týkajícími se aktuální literatury o sudetoněmeckých organizacích. Rovněž děkuji za její kritické komentáře k rukopisu. V neposlední řadě patří moje poděkování také rodině a přítelkyni Tereze za její morální podporu.

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

.....

Jan Novosad

.....

Obsah

Úvod.....	5
1. Teorie neokorporativismu	12
2. Československo-německé vztahy od ledna 1990 do roku 1997.....	15
2. 1. Od návštěvy prezidenta Václava Havla v SRN po podepsání česko-německé smlouvy v roce 1992	17
2. 2. Od roku 1992 po podepsání Česko-německé deklarace.....	25
3. Propojení mezi CSU a Sudetoněmeckým landsmannschaftem.....	29
3. 1. Organizace německých vyhnanců na stránkách volebních programů CDU/CSU v letech 1990 a 1994	34
4. Struktura Sudetoněmeckého landsmannschaftu.....	37
4. 1. Ackermann-Gemeinde	38
4. 2. Witikobund.....	38
4. 3. Seliger-Gemeinde.....	39
Závěr	41
5. Prameny a literatura	44
5. 1. Literatura	44
5. 2. Prameny.....	50
Abstrakt	55
Abstract	56

Úvod

Půl století boje za „právo na vlast,“ boje o polské a české státní teritorium. Jednou je tento boj veden hlučněji, podruhé tišeji, jindy zase s křikem, někdy taky v rovnoprávném dialogu se sousedy. Stále je však před očima ten samý cíl: bývalý domov.¹

Česko-německé vztahy byly vždy velmi dynamické a snad v žádném období svého historického vývoje nepostrádaly prvky dramatičnosti. Nelze však také zapomínat na časy konstruktivního soužití, kdy se obě společnosti dokázaly vzájemně obohacovat o mnohé poznatky v oblasti ekonomiky a kultury. Přesto však po konci druhé světové války bylo v součinnosti s vítěznými mocnostmi přijato rozhodnutí o provedení přesídlení osob německého původu z prostoru východní Evropy. Do tohoto přesunu bylo zahrnuto rovněž sudetoněmecké obyvatelstvo, které většinou zamířilo do Bavorska. Zatímco ve Spolkové republice Německo (dále jen SRN) docházelo k integraci odsunutého obyvatelstva do německé společnosti, v Československu nebyly z důvodu panování komunistického režimu umožněny diskuse mezi odsunutým obyvatelstvem a československými občany. Výjimku od 70. let představovali tzv. disidenti, kteří se tomuto tématu začali věnovat a z jejichž řad po změnách na počátku 90. let vzešli vedoucí českoslovenští, resp. čeští politikové.

Tématem této bakalářské práce je problematika vztahů České republiky (dále jen ČR) a SRN od pádu komunistického režimu v listopadu 1989 až po přijetí *Česko-německé deklarace* v roce 1997.² Tato tematika je v českém historicko-politologickém diskursu velmi oblíbeným objektem vědeckého zájmu, avšak objevuje se pouze málo prací, které zdůrazňují propojenost mezi Sudetoněmeckým

---

¹ SALZBORN, Samuel: *Grenzenlose Heimat – Geschichte, Gegenwart und Zukunft der Vertriebenenverbände*. Berlin, Elefant Press 2000, s. 10.

² V této práci se však nebudu věnovat tomu, jakým způsobem dochází k vytváření zahraniční politiky v České republice a jaké instituce mají podle litery ústavy právo zasahovat do nastavení zahraničněpolitických priorit našeho státu.

landsmannschaftem (dále jen SL) a jeho patronátní stranou³, již je tradičně bavorská Křesťansko-sociální unie – CSU,⁴ a implikacemi, které tato propojenost vykazuje na česko-německé vztahy. V české historické ani politologické literatuře doposud nebylo téma propojenosti SL a bavorské politické strany CSU hlouběji a detailněji rozpracováno. Úroveň výzkumu tohoto specifického tématu výstižně ilustruje citace z knihy Václava Houžvičky *Návraty sudetské otázky*, kde se autor omezuje pouze na konstatování, že „*nová československá zahraniční politika se od samého začátku setkávala se specifickým faktorem bavorského patronátu nad vyhnanci, který strana CSU dlouhodobě aktivně prosazuje jak ve vnitřní, tak zejména ve vnější politice spolkového státu i SRN.*“⁵ Stejně se tak zřídka pohlíží na vyhnanecké organizace jako na zájmové skupiny.⁶ Navíc tato zájmová skupina se od ostatních podobných nátlakových sdružení, které se snaží prosadit řešení aktuálního problému, liší tím, že se snaží napravovat výsledky historických událostí.⁷

V námi sledovaném období došlo ke sjednocení Německa. Tato skutečnost zásadním způsobem prospěla pozici vyhnaneckých svazů, protože tento proces přinesl zvětšení státního teritoria. Navíc „*žádný jiný stát v Evropě nezískal z radikálních změn mezinárodního systému v letech 1989-1990 tolik jako Německo,*“⁸ čímž byla posílena výchozí vyjednávací pozice vyhnaneckých svazů.⁹ Přes transformační změny, které se udály na přelomu devadesátých let, představitelé

---

³ Je však důležité pohlížet na spojení mezi SL a CSU jako na unikum, jelikož ostatním organizacím, které reprezentují zájmy Němců vyhnaných po druhé světové válce z východní Evropy (např. Bund der Vertriebenen – Svaz vyhnanců), se nepodařilo ustavit tak úzké kooperativní vazby s konkrétní politickou stranou. Pro srovnání např.: HAHNOVÁ, Eva: *Česko-německá deklarace – model po deseti letech*. In: LOUŽEK, Marek (Ed.): *Česko-německá deklarace – Deset let poté*. Praha 2007, s. 32.

⁴ Vedle toho Sudetoněmecký landsmannschaft opírá své nároky také o tzv. Obhusterkärung z roku 1950, v němž se vláda Spolkové republiky Německo zavázala, že bude sudetské Němce chránit a bude pro ně záštitou.

⁵ HOUŽVIČKA, Václav: *Návraty sudetské otázky*. Praha, Karolinum 2005, s. 382.

⁶ WOOD, Steve: *German Expellee Organisations in the Enlarged EU*. German Politics, 14, 2005, č. 4, s. 487.

⁷ Tamtéž, s. 494.

⁸ WOYKE, Wichard: *Deutsche Wiedervereinigung*. In: TÝŽ: *Handwörterbuch Internationale Politik*. Barbara Budrich Verlag 1998, s. 47.

⁹ SALZBORN, Samuel: *Geteilte Erinnerung – Die deutsch-tschechischen Beziehungen und die sudetendeutsche Vergangenheit*. Frankfurt am Main, Peter Lang Internationaler Verlag der Wissenschaften 2008, s. 85.

Svazu vyhnanců (Bund der Vertriebenen - BdV) stále neměli důvod k oslavám. Slovy Hartmuta Koschyka:¹⁰ „*Stejně jako dříve je Německo rozdělené, stejně jako dříve žije 20 milionů Němců v nesvobodě a útisku. Skutečně slavit budou Němci moci až tehdy, když bude jejich vlast sjednocena a všichni Němci budou žít ve svobodě, spravedlnosti a míru.*“¹¹

Přestože si autor uvědomuje mnohvrstevnatost česko-německých vztahů,¹² rozhodl se zabývat výše zmíněným aspektem těchto bilaterálních vztahů, protože se mu v určitých historických okamžicích dostává největší mediální pozornosti. Zároveň tento faktor mnohdy přispívá ke komplikaci vztahů mezi ČR a SRN. Mnohvrstevnatosti těchto bilaterálních vztahů také odpovídají různé druhy prací, které vznikají k tématu česko-německých vztahů. Tyto publikace se vždy zaměřují na určitou dílčí část těchto kontaktů. Z toho důvodu se začalo na počátku 90. let objevovat velké množství studií, které se snažily analyzovat to, jakým způsobem sjednocení obou německých států změní geopolitické postavení Německa. Mnohé práce tohoto typu také vyjadřovaly obavy, zda sjednocené Německo nebude chtít obnovit své expanzionistické touhy, kterých se úspěšně vzdalo po druhé světové válce (alespoň v rovině teritoriální). Dalším typem odborných prací byly studie, které analyzovaly spolupráci a její možné limity mezi obcemi a městy v příhraničních regionech sousedících se SRN a s Rakouskou republikou.¹³ V dalších pracích se můžeme také setkat se zachycením českých stereotypů o Němcích a naopak se zachycením obrazu Němců v českém tisku ve sledovaném období. Olga Šmídová potvrdila hypotézu, že na sledovaném vzorku vydání Lidových novin (dále LN) docházelo ke zvýšenému informování o Němcích v době zásadních událostí česko-

---

¹⁰ V letech 1987-1991 generální tajemník BdV.

¹¹ KOSCHYK, Hartmut: *40 Jahre Bundesrepublik Deutschland – Das ganze Deutschland ist unser Vaterland*. Deutscher Ostdienst, 31, 1989, č. 1, s. 1.

¹² K ekonomickým vztahům mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo např. JERÁBEK, Hynek – ZICH, František: *The Czech Republic: Internationalization and Dependency*. In: KATZENSTEIN, Peter (Ed.): *Mitteleuropa: Between Europe and Germany*. Oxford 1997, s. 149 - 191.

¹³ Srovnej např.: HOUŽVIČKA, Václav - KASTNER, Quido: *Die Arbeitsgruppe pohraničí (Grenzland) des soziologischen Instituts der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik*. Bohemia – Zeitschrift für Geschichte und Kultur der böhmischen Länder, 43, 2002, č. 2, s. 432-442. Nebo: HOUŽVIČKA, Václav: *Česko-německé pohraničí v nových souvislostech*. Politologická revue, 2, 1996, č. 2, s. 87-102

německých vztahů, jako byla například česko-německá smlouva z roku 1992. Za přínosné v této práci považuji rozlišení oblastí a témat, o kterých výše zmíněné noviny nejčastěji referovaly v souvislosti s těmito bilaterálními vztahy. Vedle ekonomických témat LN nejvíce informovaly o politice a z politických témat nejčastěji o aktivitách SL. Za značné negativum však považuji, že autorka nerozlišuje mezi geografickým označením Sudety a sudetskými Němci a jejich reprezentační organizací jako takovou.¹⁴

Tato práce vznikla na základě studia pramenů a monografií dotýkajících se tohoto tématu a také na základě článků vydaných v českých a německých časopisech. Zejména se jedná o periodika *Mezinárodní vztahy*, *Střední Evropa*, *Mezinárodní politika a Sudetendeutsche Zeitung*. K primárním zdrojům patří zejména projevy politických představitelů ČR, SRN a SL a smlouvy upravující vztahy mezi ČR a SRN v průběhu 90. let.

Důležitým materiálem při studiu byly také memoáry. Přínosnou byla zejména kniha vzpomínek *Od snění k realitě* z pera prvního porevolučního ministra zahraničí Jiřího Dienstbiera. Ta z pohledu člověka přímo angažovaného v utváření československé zahraniční politiky čtivým a zajímavým způsobem zachycuje nejen rozvoj česko-německých vztahů, ale také další trendy, které se v mezinárodní politice na počátku 90. let odehrávaly.

Pozornost, jaká se věnovala tématu česko-sudetoněmeckých vztahů v 90. letech, lze také doložit knihou editovanou Petrem Pithartem a Petrem Příhodou s názvem *Čítanka odsunutých dějin*. Tento sborník na více než 250 stránkách zachycuje novinové příspěvky vycházející v tomto období, které se dotýkají problematiky, jíž se zde zabývám. Za pozitivum této knihy považuji, že autoři se snaží o názorovou vyváženost. Objevují se zde jak příspěvky od čtenářů novin, kteří sami zažili nacistickou okupaci, tak zde také nalezneme články lidí erudovaných - filozofů, historiků, z nichž někteří rovněž zažili druhou světovou válku na vlastní kůži. Za možnou slabinu této knihy považuji, že příspěvky jsou sesbírány z novin, což z nich

---

¹⁴ ŠMÍDOVÁ, Olga: *Česko-německé vztahy v zrcadle tisku*. In: BROKLOVÁ, Eva – KŘEN, Jan (Eds.): *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*. Praha 1998, s. 268-280

sice činí zajímavý zdroj informací, nicméně u některých autorů se nedá očekávat vyšší míra pochopení pro věc, ke které se vyjadřují, což jim může ubírat na kredibilitě.

Při studiu bylo také pracováno s historickými časopisy, např. s časopisem *Soudobé dějiny*. Text Zuzany Krahulcové o křesťansko-sociálně orientované Ackermann-Gemeinde (dále jen A-G) je přínosný zejména díky důrazu, který klade na popis vývoje jedné ze součástí SL. Za negativum této práce lze považovat skutečnost, že autorka ve svém příspěvku doslovně cituje příliš dlouhé pasáže z jednotlivých zakládajících dokumentů A-G. Navíc přehlíží důležitou roli, kterou v období následujícím bezprostředně po provedení odsunu hrála v Bavorsku Sociálnědemokratická strana Německa (dále jen SPD). Byla to právě tato strana, která s dalšími institucemi (zejména humanitárními organizacemi) neprodleně po příchodu sudetských Němců usilovala o zlepšení sociální situace nově příchozích

Za zajímavý lze považovat také příspěvek Daniela Kunštáta, který zkoumal vztahy a postoje české veřejnosti k zemím, které bezprostředně s ČR sousedí, a snažil se demonstrovat kvalitu těchto vztahů na základě empirických dat získaných z kvantitativních průzkumů. Za negativum této práce však považuji tvrzení, že „oficiální základ pro vývoj česko-německých vztahů představuje Česko-německá deklarace z roku 1997.“¹⁵ S tímto tvrzením nelze souhlasit, protože přehlíží dlouhodobější snahy o kooperativní vztahy mezi ČR a SRN nejen v oblasti politické, ale i ekonomické a kulturní spolupráce, jejíž oficiální podklad poskytla už smlouva z roku 1992 o dobrém sousedství a přátelské spolupráci. Na druhou stranu však lze souhlasit s jeho tvrzením, že „*deklaratorní politické tlusté čáry nelze jednoduše implantovat do vnímání a vědomí občanské společnosti.*“¹⁶

Kniha *Czech German Relations and the Politics of Central Europe. From Bohemia to the EU* Jürgena Tampka je poměrně dosti popisná a díky tomu, jak velký časový prostor chce analyzovat, je nucena spokojit se pouze s povrchním popisem událostí. Přesto v mnohých pasážích autor přichází s novými informacemi. Například

---

¹⁵ KUNŠTÁT, Daniel: *Středoevropské sousedství v perspektivě veřejného mínění*. In: TÝŽ: *České veřejné mínění: výzkum a teoretické souvislosti*. Praha 2006, s. 168.

¹⁶ Tamtéž, s. 168.

zmiňuje občasnou podporu rakouské Strany svobodných FPÖ Jörga Haidera, směřující ke členům SL. Na druhou stranu zde autor místo názvů českých měst používá německá jména, což může být buď záměr, nebo důsledek neznalosti. Každopádně tato nedůslednost může u čtenářů vyvolat reminiscence směřující k historickým událostem 30. let.

Přestože by si pasáž, která se věnuje struktuře SL a jeho propojení s CSU, zasloužila mnohem větší prostor a bylo by vhodné popsat konkrétní mechanismy kooperace mezi těmito dvěma organizacemi, bylo nezbytné tuto pasáž uzpůsobit prostorovým možnostem určeným pro práci. V textu totiž bylo rovněž nutné zohlednit mezinárodní rozměr působení této organizace tak, jak se projevoval na reálných česko-německých vztazích mezi lety 1989-1997.

Oddíl věnovaný jednotlivým sdružením, které vytvářejí SL, zachycuje pouze obecné vývojové tendence a argumentační linie těchto organizací. Neusiluje tudíž o analýzu kontinuálního vývoje těchto organizací v 90. letech. Zároveň je nutno upozornit na skutečnost, že historie těchto organizací v 90. letech nebyla doposud souhrnně zpracována a publikována v podobě ucelené monografie. Proto bude nutné této problematice věnovat větší pozornost jak z pohledu historického, tak i politologického výzkumu.

Tato práce je z důvodu přehlednosti členěna na kapitoly. První z nich se věnuje teoretickému ukotvení práce. Dále navazuje kapitola zabývající se vývojem česko-německých vztahů. Tato kapitola je rozdělena do dvou podkapitol, přičemž první z nich zkoumá bilaterální vztahy od roku 1989 do roku 1992 (podepsání *Česko-německé smlouvy o dobrém přátelství a přátelské spolupráci*). Druhá podkapitola se věnuje těmto vztahům mezi lety 1992-1997 (podepsání tzv. *Česko-německé deklarace*). Následuje kapitola věnovaná propojenosti CSU a SL, v níž důležitou podkapitolu tvoří popis argumentační linie odsunutého obyvatelstva, jak se vyskytuje na stránkách volebních programů CDU/CSU ve zkoumaném období. Poslední kapitola se zabývá třemi organizacemi, které vytvářejí SL.

SL dokázal na počátku 90. let oživit své požadavky, které směřovaly vůči nově se demokratizující ČR, jejíž zahraniční politika musela na tuto novou skutečnost

reagovat. Výzkumná otázka tudíž zní, proč dokázal SL v 90. letech, tedy v době, kdy docházelo k oněm razantním změnám v mezinárodním systému, relativně efektivně prosazovat své požadavky směřující k ČR.

Hypotéza, která je odvozena z výše popsané výzkumné otázky, zní, že efektivní působení SL na vytváření zahraniční politiky SRN je způsobeno vazbami mezi německým státem a CDU/CSU na jedné straně a SL na straně druhé, které se téměř shodují s charakteristikami neokorporativní reprezentace zájmů definovanými Philippe C. Schmitterem.

1. Teorie neokorporativismu

„Moderní demokracie nejsou myslitelné bez celého spektra nejrůznějších sdružení, svazů a zájmových skupin.“¹⁷

Tato bakalářská práce bude pracovat s teorií zájmových skupin, která je v západoevropském a americkém politologickém diskurzu v současné době velmi populární. To souvisí zejména s rozvojem evropské integrace v posledních dvaceti letech. Vědecká pozornost je tedy v této oblasti věnována roli, kterou hrají při prosazování výhradně ekonomických zájmů lobbistické skupiny usilující o ovlivnění rozhodnutí evropských institucí. Díky tzv. evropeizaci zájmových skupin dochází také k rozvoji výzkumu problematiky zájmových sdružení v rámci českého politologického diskursu. Jak bude zmíněno dále, také SL v období devadesátých let procházel evropeizací, která se projevovala rozšířením jeho aktivit nejen na mezinárodní scénu, ale rovněž i na úroveň Evropské unie (dále jen EU).

V českém prostředí se výzkumu zájmových skupin věnuje prozatím velmi málo pozornosti. Proto se veškerý výzkum této specifické oblasti odehrává zejména v souvislosti s rozšířenějším výzkumem politických stran. Důležitou roli hrají také práce zahraničních autorů přeložené do češtiny, které se nevěnují výhradně zájmovým skupinám, ale např. popisu fungování amerického politického systému, v jehož rámci hrají právě zájmové skupiny důležitou roli.

Různí autoři rozlišují a definují funkce zájmových skupin odlišně. Například Ladislav Cabada a Michal Kubát rozlišují pět základních funkcí zájmových skupin. Mezi ně řadí funkci artikulace zájmů, agregace zájmů, selekce zájmů, funkci politické integrace a funkci legitimační. Každá zájmová skupina totiž jasně formuluje požadavky svých členů a pokouší se o jejich předání do politických kruhů, kde se o těchto tématech rozhoduje. Zároveň je ale nezbytné, aby se ze vzájemně si konkurujících zájmů uvnitř skupiny vytvořila společná vůle, která bude poté jednotně zastávána celou zájmovou skupinou. Protože nátlaková skupina nemůže prosazovat všechny své zájmy, je nutno z nich vybrat pouze ty nejdůležitější a právě na ně

---

¹⁷ SCHUBERT, Klaus: *Pluralismus versus korporatismus?* Politologický časopis, 2, 1995, č. 3, s. 182.

zaměřit svou pozornost. Neposledním úkolem zájmových skupin je také to, aby tyto sociální organizace dávaly lidem pocit sounáležitosti s ostatními členy jejich komunity. Poslední, ale nikoli nedůležitou funkcí je také funkce legitimační, která spočívá v ospravedlnění kroků a stanovisek, která zájmová skupina zaujala.¹⁸

Pro lidi rozhodující se jestli mají vytvořit zájmovou skupinu nebo ne, hraje velmi důležitou roli právě to, zda cítí ují potřebu reprezentovat své zájmy a mají pocit, že výhody (prosazení vlastních cílů a požadavků) převáží nad pocíťovanými nevýhodami. Hlavními zvažovanými negativy při vytváření zájmové skupiny jsou problémy při dosažení konsenzu, což se jeví problematickým zejména u zájmových skupin s heterogenními zájmy. Také čas nezbytný pro dohodování stanoviska, které chce nátlaková skupina prosazovat, hraje nezanedbatelnou roli při zvažování, zda je lepší vytvářet zájmovou skupinu, nebo je efektivnější prosazovat své zájmy individuálně, bez spolupráce s ostatními lidmi. Dalším významným bodem rozhodování je finanční aspekt. Každá zájmová skupina disponuje pouze omezenými finančními prostředky. Ale i zájmové skupiny, které nemají rozsáhlé finanční zdroje na placení nákladných kampaní v médiích, jsou schopny prosazovat své zájmy na veřejnosti díky upoutání pozornosti médií jinými strategiemi.

Při fungování zájmové skupiny hrají důležitou roli také vztahy této zájmové skupiny s veřejností a její propagace a reprezentace. Cílem každé zájmové skupiny tudíž je, aby byla vnímána v očích veřejnosti jako organizace, která prosazuje oprávněné požadavky. Při vztazích s publikem zájmové skupiny uplatňují rozličné strategie a organizují propagační akce, při nichž chtějí ukazovat svou sílu a vitalitu.

Zejména v posledním desetiletí se i při činnosti zájmových skupin začíná stále více prosazovat používání moderních technologií. Ty nacházejí uplatnění v komunikaci nejen mezi zájmovými skupinami navzájem, ale také mezi zájmovými skupinami a politickými reprezentanty.

Tato bakalářská práce bude pracovat konkrétně s teorií neokorporativismu, která je spojena zejména se jménem P. C. Schmittera. P. C. Schmitter považuje

---

¹⁸ CABADA, Ladislav - KUBÁT, Michal: *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň, Aleš Čeněk 2007, s. 207.

korporativismus za systém reprezentace zájmů, který je ideálně typickým institucionálním nastavením pro propojování asociačně organizovaných zájmů občanské společnosti s rozhodovacími strukturami státu.¹⁹ P. C. Schmitter definuje korporativismus jako konkrétní, pozorovatelný systém zájmové reprezentace, který je kompatibilní s různými typy režimu (s různými stranickými systémy, s odlišnými vládnoucími ideologiemi, s různými úrovněmi politické mobilizace).²⁰

Existuje mnoho teorií korporativismu, přesto jejich společnou premisou je, že třídní harmonie je esenciální pro společnost a může být zajištěna, pokud různé skupiny (zejména organizace kapitálu a práce) budou prostoupeny znalostmi o vzájemných právech a závazcích. Veškeré koordinované aktivity mají směřovat k naplnění ústřední idey neokorporativismu, kterou je sociální harmonie.²¹

Neokorporativní stát zaujímá aktivní roli v utváření svých vztahů k zájmovým skupinám, přičemž si vybírá určité zájmy, které poté vtahuje do konkrétních procesů. Tyto dlouhodobé a institucionalizované vztahy mají napomáhat vytváření „homogenní idey společného dobra.“²²

Podle P. C. Schmittera je ideální systém zprostředkování zájmů takový, ve kterém je (1) počet svazů omezen, (2) jejich vnitřní struktura je hierarchicky organizována, stejně jako (3) jsou organizováni i jejich členové, (4) jsou funkčně diferencovány, (5) vůči jiným svazům nevystupují nadřazeně, (6) disponují státním uznáním, (7) jsou podrobeny kontrole.²³

---

¹⁹ SCHMITTER, Philippe C.: *Still the century of corporatism?* In: LEHMBRUCH, Gerhard - SCHMITTER, Philippe C. (Eds.): *Trends toward corporatist intermediation*. London 1979, s. 8-9.

²⁰ Tamtéž, s. 12.

²¹ PANITCH, Leo: *The development of corporatism in liberal democracies*. In: LEHMBRUCH, Gerhard - SCHMITTER, Philippe C. (Eds.): *Trends toward corporatist intermediation*. London 1979, s. 119.

²² MICHALOWITZ, Irina: *Loobyng in der EU*. Wien, Facultas Verlag 2007, s. 32.

²³ SCHUBERT, K.: c. d, s. 183.

2. Československo-německé vztahy od ledna 1990 do roku 1997

Vztahy svobodného Československa s jeho západním a z hlediska ekonomických vztahů nejvýznamnějším sousedem získaly s ukončením monopolní vlády komunistické strany v Československu novou dynamiku. Svoboda v Československu a ve sjednocujícím se Německu byla vzájemně propojena a ne náhodou tudíž došlo k „*sebeosvobozování národů střední a východní Evropy z pout totalitního systému a jejich návratu k hodnotám, od nichž byly totalitním systémem násilně odděleny.*“²⁴ Ve vztazích mezi těmito dvěma státy začaly na povrch znovu vystupovat minulé animozity, které se i v tomto období postaraly o ztěžování česko-německého soužití hlavně kvůli mnohdy radikálním a demagogickým požadavkům SL. V průběhu 90. let dvacátého století byla umožněna věc do té doby nevídaná, a sice možnost svobodného, demokratického dialogu mezi dvěma státy ve střední Evropě, jmenovitě mezi ČR a SRN. Rychle se tedy začaly rozvíjet vzájemné kontakty nejen politického, ale také ekonomického charakteru. Německá zahraniční politika nebyla v tomto období zaměřena na získání přímé nadvlády nad regionem střední a východní Evropy, nýbrž její jádro tvořil koncept tzv. milieu shaping, který spočíval ve formování německého bezprostředního okolí v souladu se zásadami multilaterálního přístupu k mezinárodním vztahům.²⁵ Tento přístup se ve vztahu ke středoevropskému prostoru projevoval zejména podporou demokratické tranzice a ekonomické transformace. Toto úsilí bylo motivováno zejména snahou německých politiků udržet stabilizovaný prostor střední a východní Evropy, aby se tak zabránilo přílivu velkých vln přistěhovalců z postkomunistického prostoru, který by mohl zpomalit sjednocování obou německých států probíhající v tomto období.

---

²⁴ HAVEL, Václav: *Projevy červenec 1990 - červenec 1992*. Praha, Lidové noviny 1992, s. 77.

²⁵ HANDL, Vladimír: *Německý multilateralismus a vztahy k státům visegrádské skupiny*. Mezinárodní vztahy, 38, 2003, č. 1, s. 13.

Přestože nejen mnozí čeští občané, ale i samotní politikové vyjadřovali své znepokojení nad sjednocením Německa,²⁶ tyto obavy nebyly opodstatněné, protože samotný německý Základní zákon definuje hlavní principy německé zahraniční politiky, které také hlouběji zakořenily v německé společnosti. Mezi ně patří zejména princip zachování míru, zákaz útočné války, princip otevřeného a kooperativního internacionalismu a princip respektu k lidským právům. Tyto principy nezůstaly pouze teoretickou součástí Základního zákona, ale zakořenily v německé politické kultuře.²⁷ Ještě než přejdeme k popisu konkrétních kroků, které vyznačovaly česko-německé vztahy, je důležité podotknout, že česká zahraniční politika byla v tomto období vytvářena zejména v reakci na události, které se odehrávaly v jejím bližším i vzdálenějším okolí. Byla taktéž ovlivněna dalšími faktory, jako je například působení nevládních a mezinárodních organizací, nátlakových skupin, a důležitý vliv rovněž představovala narůstající globalizace, a to nejen ekonomická, ale i politická.²⁸ Jednou z organizací, na jejíž činnost musela česká zahraniční politika reagovat, byl také SL.

Mluvčí SL Franz Neubauer pogrataloval prezidentu Václavu Havlovi krátce po jeho zvolení a oznámil mu ochotu své organizace k vedení rozhovorů.²⁹ Postoj SL na počátku devadesátých let k Československu však výstižněji zachycuje myšlenka téhož člověka, že je nutné za příznivých okolností, kdy se dala východní Evropa do pohybu po roce 1989, neskládat ruce v klín, ale usilovat o to, aby došlo k posunu věcí tak, jak by si to SL přál.³⁰ Rétorika sudetských Němců byla navíc v devadesátých letech ovlivněna situací v Jugoslávii. Tato vyhnanecká organizace se pokoušela zasadit transfer jejich národnostní skupiny do souvislosti s vyháněním kosovských Albánců z Kosova.

---

²⁶ Nejčastěji byla artikulována obava ohledně toho, zda by se v Německu nemohla znovu prosadit militaristicko-nacionalisticky orientovaná zahraniční politika známá z období Třetí říše.

²⁷ HANDL, Vladimír: *Německý multilateralismus...*, c. d., s. 8.

²⁸ ZBOŘIL, František: *Československá a česká zahraniční politika*. Praha, Leges 2010, s. 341.

²⁹ HABEL, Fritz Peter: *Die Sudetendeutschen*. München, Langen Müller Verlag 1998, s. 152.

³⁰ KURAL, Václav: *Sudetoněmecké krajanské sdružení v SRN 1989-1996*. In: TÝŽ: *Krajanské organizace sudetských Němců v SRN*. Praha 1998, s. 8.

2. 1. Od návštěvy prezidenta Václava Havla v SRN po podepsání česko-německé smlouvy v roce 1992

Československo-německé vztahy byly formovány už od počátku ledna 1990, kdy prezident V. Havel podnikl svou první zahraniční cestu, při níž navštívil jak Německou demokratickou republiku (dále jen NDR) a Berlín, tak poté ve stejný den zavítal i do SRN, protože „československý prezident viděl jako svůj cíl, aby pomocí svých možností a svého vlivu odstranil všechny zdi a dráty, které se táhly napříč Evropou.“³¹ V. Havel prosazoval nejen během této cesty ve vztahu k sudetským Němcům umírněný postoj a zdůrazňoval nutnost omluvit se za vyhnání Němců po ukončení druhé světové války. Tímto krokem si však proti sobě popudil velkou část československé veřejnosti, jež byla ovlivněna dřívější komunistickou propagandou a jejím pohledem na sudetské Němce. I někteří velmi blízcí spolupracovníci V. Havla z dob disentu považovali tento jeho krok za diskutabilní a obávali se, zda tyto výroky nemohou ohrozit prezidentovu volební kampaň a zda by kvůli nim nemohlo dojít k ohrožení samotného vývoje po listopadu 1989.³² Navíc Havlova omluva byla vnímána jako jednostranné gesto, které československý prezident provedl v naději, že povede k podobné reakci ze strany sudetských Němců. Nic takového se však nestalo.³³

Václav Klaus v předmluvě ke knize *Česko-německá deklaráce – Deset let poté* říká, že při jednáních o *Česko-německé deklaraci* (čeští politikové – poznámka J. N.) věděli, že pocity křivdy a nespravedlnosti pramenící z minulosti jsou neodstranitelné, ale že na rozdíl od některých jiných lidí je nechtěl „libivými slůvky fiktivně odstraňovat.“³⁴ Právě tento výrok lze považovat za pokus V. Klause o vymezení se vůči svému dlouholetému rivalovi V. Havlovi.

---

³¹ WITTE, Michaela: *Entfremdung – Sprachlosigkeit – Aussöhnung?* Norderstedt, Books on Demand 2002, s. 87.

³² KUNŠTÁT, Miroslav: *Německo a Česká republika*. In: HANDL, Vladimír - HON, Jan - PICK, Otto (Eds.): *Vztahy SRN ke státům střední Evropy od roku 1990*. Praha 1998, s. 200.

³³ HANDL, Vladimír: *Česko-německá deklaráce 1997 – mezi minulostí a zítřkem?* Mezinárodní vztahy, 33, 1998, č. 3, s. 5.

³⁴ KLAUS, Václav: *Předmluva*. In: LOUŽEK, Marek (Ed.): *Česko-německá deklaráce – Deset let poté*. Praha 2007, s. 7.

Zároveň ale na počátku 90. let chyběla české veřejnosti ochota podílet se na diskusích o sudetoněmeckém problému a u českých občanů se projevoval také nezáměr naslouchat argumentům sudetských Němců. Tímto se bránilo vytváření historických obrazů, které by byly přijatelné pro obyvatele žijící na obou stranách česko-německé hranice. Lepší situace ale nepanovala ani na německém území, protože sudetoněmecké organizace se musely potýkat s negativním nazíráním na sebe sama ze strany většinové německé společnosti.³⁵ Díky izolovanosti tohoto tématu v rámci vnitroněmecké diskuse bylo ale umožněno, aby i po mnoha desetiletích od konce druhé světové války v kruzích sudetských Němců přetrvávaly nekompromisní postoje, které připomínají argumenty používané ve 30. letech 20. století představiteli Sudetoněmecké strany. Mezi hlavní požadavky, které formuloval SL, patřilo, aby česká a sudetoněmecká reprezentace spolu komunikovaly přímo a nikoli převážně prostřednictvím médií,³⁶ které mohou mnohdy stanoviska jednotlivých vlád zkreslovat tak, aby vydání jejich tiskovin bylo pro čtenáře kontroverznější, zajímavější, a tudíž aby se i lépe a ve větších nákladech prodávalo.

Je však také nutné upozornit na to, že vztah SL (respektive zejména A-G) k ČR nebyl vždy v rétorické rovině negativní, ale že se hlavně na počátku 90. let objevovaly i pozitivně vyznívající projevy ze strany zástupců této křesťansko-sociálně orientované organizace. Navíc Sudetoněmecká rada vydala umírněně formulovanou deklaraci, která považovala omluvu V. Havla za „základ pro dobré sousedství národů a národnostních skupin ve střední Evropě.“³⁷ Za ilustraci umírněného stanoviska A-G lze považovat prohlášení jejího člena Antona Otte, který se Čechům omluvil „za vše zlé, co se ve jménu německého lidu stalo Čechům.“³⁸ Na druhou stranu se ale objevovaly také radikálnější hlasy, jež vedle mnoha jiných věcí kritizovaly vyloučení z Československa odsunutých Němců z připravovaných

---

³⁵ HAHNOVÁ, EVA: *Sudetoněmecký problém: obtížné loučení s minulostí*. Ústí nad Labem, Albis international 1999, s. 44-51.

³⁶ WITTMANN, Fritz: *Možnosti německo-českého dialogu s přihlédnutím k sudetským Němcům*. Střední Evropa, 12, 1996, č. 64, s. 77.

³⁷ HOPP, Gerhard: *Machtfaktor auch ohne Machtbasis*. Wiesbaden, Verlag für Sozialwissenschaften 2010, s. 259.

³⁸ NOVOTNÝ, Lukáš: *Vergangenheitsdiskurse zwischen Tschechen und Deutschen*. Baden-Baden, Nomos 2009, s. 133.

restitucí majetku, které probíhaly na počátku 90. let 20. století. Za všechny podobné hlasy můžeme uvést například argument Bernda Posselta, který výše zmíněné vyloučení z účasti na restitucích označil za skandální.³⁹

Jak vysvětluje Jaroslav Kočovský ve své práci o česko-sudetoněmeckých vztazích, bylo pro československou veřejnost velmi obtížné vyslechnout si, natož se ještě ztotožnit s názory vyslovovanými politiky, kteří za komunistického režimu patřili do kruhů disidentů, protože názory běžných lidí byly formovány pouze spisy, které přistupovaly nediferencovaně k sudetským Němcům.⁴⁰ Ty na jejich činy nahlížely skrze princip kolektivní viny a nebraly v potaz utrpení, kterým museli projít například sudetoněmečtí sociální demokraté, kteří během druhé světové války spolupracovali s československou exilovou vládou.⁴¹ Sudetoněmečtí sociální demokraté byli pronásledováni nejen za druhé světové války, ale další ránu utrpěli v podobě poválečného odsunu.

Období prvních let vývoje nezávislého Československa a jeho zahraniční politiky se neslo v duchu urovnávání vztahů s jeho nejbližšími sousedy, tedy i s Německem, a veškerá energie byla věnována tzv. „návratu do Evropy“. Toto slovní spojení se stalo předmětem kritiky, zejména z toho důvodu, že, jak upozorňují odpůrci tohoto sloganu, jsme se do Evropy vracet nemuseli, protože z tohoto geografického území jsme nikdy nebyli „vymazáni“ a pouze jsme potřebovali obnovit demokratický systém spojený s ochranou lidských a občanských práv.

V tomto období nedocházelo pouze k setkání hlav ČSFR a SRN, ale v roce 1990 se uskutečnilo také první setkání mezi zástupci československé ambasády a některými členy České národní rady na straně jedné a zástupci SL na straně druhé. Toto bylo první oficiální setkání mezi českými politickými reprezentanty a odsunutými Němci od roku 1945.

---

³⁹ Bude Česká republika připravená na vstup do EU. Rozhovor s Berndem Posseltem. Střední Evropa, 12, 1996, č. 57, s. 72.

⁴⁰ Michal Kopeček a Miroslav Kunštát ale ve svém příspěvku upozorňují na to, že část veřejnosti po roce 1989 nebyla relevantními informacemi o sudetských Němcích vůbec zaskočena, protože už během období tzv. Pražského jara se začaly objevovat práce týkající se odsunu Němců. Viz.: KOPEČEK, Michal – KUNŠTÁT, Miroslav: „Sudetoněmecká otázka“ v české akademické debatě po roce 1989. Soudobé dějiny, 10, 2003, č. 3, s. 299.

⁴¹ KOČOVSKÝ, Jaroslav: *Czech-German Sudeten Relations: reconciliation process between two nations*. Monterey, Naval Postgraduate School 2000, s. 68.

V půli března roku 1990 do Československa přijel na státní návštěvu prezident SRN Richard von Weizsäcker. Prezident V. Havel při této příležitosti pronesl projev, ve kterém zmínil roli Adolfa Hitlera v českých dějinách. V. Havel zejména ocenil to, že R. von Weizsäcker „řekl dost tvrdých pravd o utrpení, která světu celkově i nám speciálně způsobili mnozí Němci.“⁴² V. Havel se také velmi ostře postavil proti uplatňování principu kolektivní viny. R. von Weizsäcker na toto prohlášení reagoval ve svém příspěvku, když prohlásil, že 15. březen 1939 představoval „porážku práva a politické morálky.“⁴³ Je tedy zřejmé, že proklamace prezidentů byly motivovány zejména snahou o překonání napětí, které se během historického vývoje mezi těmito dvěma národy nashromáždilo. Někteří autoři upozorňují, že Havlova slova nebyla v sudetoněmeckém prostředí pochopena způsobem, jak byla původně zamýšlena. Proto např. V. Houžvička tvrdí, že SL chápal Havlova slova nikoli jako „lítost nad tragickým osudem lidí vyzývající ke smíření, ale jako přiznání viny v právním slova smyslu.“⁴⁴

Prezident R. von Weizsäcker byl při své návštěvě Prahy doprovázen ministrem zahraničí SRN Hansem Dietrichem Genscherem, který se sešel k jednání se svým protějškem, českým ministrem zahraničních věcí J. Dienstbierem. Německý ministr zahraničí svého českého kolegu ujistil o tom, že znovusjednocené Německo nemá žádné mocenské ambice.⁴⁵ Tato Genscherova myšlenka také nicméně vycházela z již zmíněných principů, na jejichž základě fungovala a dodnes funguje německá zahraniční politika (princip zachování míru, zákaz útočné války, princip otevřeného a kooperativního internacionalismu a princip respektu k lidským právům).

2. listopadu 1990 se v Praze opět setkal německý ministr zahraničí H. D. Genscher s českým protějškem a na této schůzce bylo rozhodnuto, že v blízké době bude vypracována nová smlouva o partnerství a vzájemné spolupráci, která by lépe

---

⁴² HAVEL, Václav: *Projev prezidenta ČSSR Václava Havla při návštěvě prezidenta SRN Richarda von Weizsäckera*. <http://old.hrad.cz/president/Havel/speeches/>. (6. 10. 2011).

⁴³ DIENSTBIER, Jiří: *Od snění k realitě – vzpomínky z let 1989-1999*. Praha, Lidové noviny 1999, s. 60.

⁴⁴ HOUŽVIČKA, V.: *Návraty sudetské otázky*, c. d., s. 382.

⁴⁵ Častý argument odpůrců sjednocení dvou německých států byla obava, aby sjednocené Německo s 80 miliony obyvatel nezneužilo své síly k revizi hranic stanovených Postupimskou dohodou.

odpovídala nové mocenskopolitické situaci v Evropě. Jak H. D. Genscher, tak J. Dienstbier si byli vědomi toho, že se ve svých jednáních budou muset dotknout otázek souvisejících s odsunem Němců po druhé světové válce a hlavně s neustále se objevujícími požadavky majetkového charakteru ze strany sudetských Němců. J. Dienstbier upozorňuje také na to, že v této době začali komunisté „*kampaň strachu*,” kdy „*vytrhávali ze souvislosti jednotlivé extrémní názory a požadavky, zejména ze sudetoněmecké strany, a mluvili o nich jako o nárocích Němců, jako by totéž žádala spolková vláda.*“⁴⁶ Je však nezbytné podotknout, že spolková vláda se nikdy od majetkoprávních požadavků nedistancovala, a to dal najevo také kancléř Helmut Kohl v roce 1997, když již krátce po podpisu *Česko-německé deklarace* prohlásil, že považuje majetkové otázky za otevřené. Zároveň ale z Dienstbierovy myšlenky vyplývá, že se na české politické scéně objevovali aktéři, kteří chtěli využít nastalé mezinárodně politické konstelace, nerozlišovali mezi jednotlivými segmenty německé společnosti a snažili se získat na propagování strachu, který podle jejich názoru pramenil od sudetských Němců, politické body v mocenském boji.

Ještě před koncem roku 1990 se V. Havel setkal s německým spolkovým kancléřem H. Kohlem. Oba státníci se při jednání shodli, že by se otázky sudetských Němců měly řešit na vládní úrovni. V tomto období zavítal do Německa také federální premiér Marián Čalfa, který se v Bonnu setkal s H. Kohlem. Při návratu domů se M. Čalfa zastavil v Mnichově, kde se potkal s mluvčím Němců vyhnaných ze Sudet F. Neubauerem. Ten po M. Čalfovi požadoval, aby československá vláda nejednala s Bonnem nebo Berlínem, ale přímo se sudetskými Němci. M. Čalfa však odmítl vyjednávat přímo se sudetskými Němci a prosazoval linii zahájenou prezidentem V. Havlem.⁴⁷

Jednání o smlouvě, která měla představovat nový začátek v československo-německých vztazích, začala počátkem ledna 1991 a v následujících měsících pokračovala. Podle J. Dienstbiera bylo hned jasné, že devadesát devět procent textu smlouvy bude snadno vyjednatelných, ale zbývající jedno procento, připadající na

---

⁴⁶ DIENSTBIER, J.: c. d., s. 133.

⁴⁷ DIENSTBIER, J.: c. d., s. 134.

minulost, bude činit problémy. J. Dienstbier navrhoval, aby nebyly při československo-německých jednáních otevírány otázky minulosti a aby proti sobě jednotlivé strany nevznášely majetkoprávní požadavky, o kterých se mělo jednat separátně později. To těsně před podepsáním smlouvy potvrdil i samotný ministr H. D. Genscher v dopise zaslaném svému českému protějšku J. Dienstbierovi, v němž prohlásil, že „*obě strany jednotně vyjadřují, že se tato smlouva nebude zabývat majetkovými otázkami.*“⁴⁸ *Smlouva o dobrém sousedství a přátelské spolupráci* se o nich neměla zmiňovat a měla se orientovat výhradně na budoucnost. Zástupci SRN původně žádali, aby byla do smlouvy zakotvena také pasáž, která by umožňovala teoretickou možnost návratu sudetských Němců do ČSFR.⁴⁹ Tyto návrhy Bonnu však pražská reprezentace odmítla.⁵⁰ J. Dienstbier na H. D. Genschera tlačil, aby byla jednání co nejvíce urychlena, protože měl obavy, aby se česko-německé vztahy nestaly výbušným předvolebním tématem na české straně.⁵¹ Zároveň bylo potřeba postupovat natolik citlivým způsobem, aby nedošlo k ohrožení německé podpory pro plánovaný vstup ČR do EU.

Smlouva mezi Českou a Slovenskou Federativní republikou a SRN byla slavnostně parafována oběma ministry zahraničí za přítomnosti obou prezidentů 7. října 1991. Kancléř H. Kohl si však přál, aby tuto smlouvu, na jejímž vyjednávání se sám podílel a která měla „*postavit vzájemné vztahy ... na základ zaměřený na budoucnost,*“⁵² osobně podepsal s československým prezidentem. Vzhledem k tomu, že trvalo další čtyři měsíce, než si kancléř H. Kohl našel čas, aby do Prahy přijel, tohoto období využili někteří politikové jak na straně německé, tak na straně české

---

⁴⁸ *Briefwechsel der Aussenminister bei der Unterzeichnung des Vertrages.* In: BÖTTCHER, Hans Viktor – DAHM, Christof (Eds.): *Materialien zu Deutschlandfragen. Politiker und Wissenschaftler nehmen Stellung 1991/1992. Die Deutschen Nachbarschaftsverträge.* Bonn 1993, s. 123.

⁴⁹ Tento požadavek byl poměrně irelevantní, pokud vezmeme v úvahu sociologické výzkumy provedené v SRN v průběhu 80. let 20. století, jejichž výsledkem bylo, že sudetští Němci neprojevovali zájem o návrat do českých zemí a považovali za svůj domov SRN.

⁵⁰ DEJMEK, Jindřich: *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. Století (1918 až 1992) – vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky.* Praha, Centrum pro ekonomiku a politiku 2002, s. 85.

⁵¹ DIENSTBIER, J.: c. d., s. 282-284.

⁵² *Smlouva mezi Spolkovou republikou Německo a Českou a Slovenskou Federativní Republikou o dobrém sousedství a přátelské spolupráci*, čl. 20, odst. 2.
http://www.prag.diplo.de/Vertretung/prag/cs/03/Deutsch__tscheschiche__Beziehungen/seite__vetrag__gute__nachbarschaft__cz.html (7. 10. 2011).

k tomu, aby se pokusili prosazovat své požadavky směřující ke změně textu této smlouvy.⁵³ Smlouva byla nakonec podepsána 27. února 1992. V projevu předneseném při této příležitosti prezident V. Havel zejména vyzdvihl to, že tato smlouva představuje počátek nové éry ve vzájemných vztazích, která by měla být založena na porozumění a vzájemné důvěře.⁵⁴ Spolkový kancléře H. Kohl ve svém projevu prohlásil, že tato smlouva vzniká z poznatku, že „*budoucnost můžeme utvářet pouze společně.*“⁵⁵ V jiném projevu kancléř H. Kohl ocenil roli československých občanů, kteří v roce 1989 pomáhali východoněmeckým občanům při útěku z NDR, a připomněl pomoc Němců, kteří pomáhali českým občanům během období normalizace, když hledali nový domov v SRN. Zejména však zdůraznil, že existuje mnohem více věcí, které nás spojují, než které nás rozdělují, a zároveň umístil smlouvu do celoevropského kontextu, když prohlásil, že tato smlouva nepředstavuje pouze důležitý mezník česko-německých bilaterálních vztahů, ale že je také důležitým stavebním kamenem nové, ve svobodě se sjednocující Evropy.⁵⁶ Skrze smlouvu z roku 1992 se vyhnaneckým svazům otevřela možnost ještě více zintenzivnit svou zahraničněpolitickou aktivitu, kterou započaly již dříve ve východoevropských zemích. Pokud jim neměla být oficiálními berlínskými místy v těchto aktivitách vyslovována podpora, tak jim tyto kruhy v tomto alespoň nebránily.⁵⁷

Při projednávání smlouvy v květnu 1992 v německém Bundestagu se ale ozývaly také velmi kritické hlasy na adresu tohoto dokumentu a někteří poslanci, kteří byli ideově spříznění s odsunutými Němci, ho nazývali cynickým. Navíc tvrdili, že tím, že bylo zabráněno obyčejným sudetským Němcům účastnit se vyjednávání

---

⁵³ Mezi nejhlasitější kritiky připravované smlouvy patřili vedle určitých politiků CSU, kteří doufali ve zdokonalení smlouvy tak, aby lépe odpovídala zájmům sudetoněmecké národnostní skupiny, také čeští komunističtí poslanci a jejich voliči.

⁵⁴ *Reden bei Unterzeichnung des Vertrages. Präsident der Tschechischen und Slowakischen Föderativen Republik Václav Havel.* In: BÖTTCHER, H. V. – DAHM, Ch. (Eds.): c. d., s. 128.

⁵⁵ *Reden bei Unterzeichnung des Vertrages. Bundeskanzler Dr. Helmut Kohl.* In: BÖTTCHER, H. V. – DAHM, Ch. (Eds.): c. d., s. 129.

⁵⁶ *Ansprachen auf der Prager Burg. Bundeskanzler Dr. Helmut Kohl.* In: BÖTTCHER, H. V. – DAHM, Ch. (Eds.): c. d., s. 136.

⁵⁷ SALZBORN, Samuel: *Heimatrecht und Volkstumpfkampf. Aussenpolitische Konzepte der Vertriebenenverbände und ihre praktische Umsetzung.* Hannover, Offizin Verlag 2001, s. 108.

smlouvy, došlo k promrhání obrovské šance, aby se vyhnanci účastnili usmiřovacího procesu.⁵⁸ Za největší význam smlouvy z roku 1992 lze považovat to, že tato smlouva potvrzovala nulitu Mnichova a zároveň nepřetržitou kontinuitu Československa.

Ve smlouvě z roku 1992 bylo stanoveno, že se politické reprezentace při vyjednávání nebudou zabývat majetkovými nároky. Při projednávání v německém Bundestagu před přijetím smlouvy se však projevila ideová spřízněnost mezi CDU/CSU a SL, když např. Herbert Werner (člen CDU a mezi lety 1991-1998 spolkový předseda A-G) ve svém projevu zdůraznil, že „*klade velký důraz na to, aby česká a německá vláda neodsunula na vedlejší kolej nevyřízené majetkové otázky,*“ a zároveň požadoval, aby byly zahájeny přímé rozhovory mezi reprezentanty sudetských Němců a československou vládou.⁵⁹

Je ale důležité upozornit na pozitivum, které tato smlouva přinášela. Tento smluvní dokument totiž vylučoval násilí jako způsob řešení vzájemných konfliktů. A také, jak upozorňuje Lukáš Novotný, byla tato smlouva první československo-německou smlouvou zakotvující podporu kulturních aktivit německé menšiny ze strany českých orgánů.⁶⁰

*„Příslušníci německé menšiny v České a Slovenské federativní republice, to znamená osoby československé státní příslušnosti, které mají německý původ nebo kteří se hlásí k německé řeči, kultuře nebo tradici, mají mimo jiné právo, sami nebo ve skupinách s ostatními členy své skupiny, svobodně vyjadřovat svou etnickou, kulturní, jazykovou a náboženskou identitu.“*⁶¹ Tato formulace byla však podle vyhnanců nedostatečná, protože podle nich v této formulaci chybí garance

---

⁵⁸ *Aussprache bei der Zweiten und Abschliessenden Beratung im Deutschen Bundestag am 20. Mai 1992.* In: BÖTTCHER, H. V. – DAHM, Ch. (Eds.): c. d., s. 166.

⁵⁹ Tamtéž, s. 154.

⁶⁰ NOVOTNÝ, L.: c. d., s. 136.

⁶¹ *Smlouva mezi Spolkovou republikou Německo a Českou a Slovenskou Federativní republikou o dobrém sousedství a přátelské spolupráci*, čl. 20, odst. 2.
http://www.prag.diplo.de/Vertretung/prag/cs/03/Deutsch__tscheschiche__Beziehungen/seite__vetrag__gute__nachbarschaft__cz.html (7. 10. 2011)

samosprávy národnostní skupiny (Volksgruppenselbstverwaltung) nejen ve prospěch těch, kteří zůstali ve své domovině, ale i těch, kteří byli ze svých domovů odsunuti.⁶²

2. 2. Od roku 1992 po podepsání Česko-německé deklarace

„Naše společná deklarace má pomoci prolomit začarovaný kruh vzájemného účtování a obviňování. Nesmíme zůstat zajatci minulosti, neboť tím by naše minulost zvítězila.“⁶³

V období mezi lety 1992 a 1997 nedocházelo k častému setkávání představitelů vlád ČR a SRN. Přestože V. Klaus zamířil do SRN více než desetkrát, s H. Kohlem se setkal pouze jednou a ani německý kancléř nepotěšil svého českého kolegu ani jednou návštěvou. Jako nejpravděpodobnější příčina těchto disharmonických vztahů mezi oběma hlavami vlád jsou uváděny odlišné pohledy na postavení katolické církve ve státě a zároveň odlišné názory na způsob a metody realizace evropské integrace.⁶⁴

V roce 1995 se objevil navíc nejdřív v některých českých městech, a poté i v českém tisku leták, pod kterým byl podepsaný H. Kohl a Theo Weigel. Tento pamflet vyzýval k volbě pro Občanskou demokratickou stranu. Pouze tato strana podle něj mohla zajistit návrat sudetoněmecké národnostní skupiny zpět do ČR.⁶⁵

Přesto, že smlouva z roku 1992 potvrzovala nulitu Mnichova, nepřetržitou kontinuitu českých dějin, a také existující hranici mezi oběma státy, stále více lidem bylo při pohledu na pravidelně se opakující tradiční požadavky SL zřejmé, že nadále ve vzájemných vztazích přetrvávají určité nevyřešené otázky, kterých se bude nutno dotknout při dalších vyjednáváních. Nové kolo jednání bylo drženo v tajnosti,

---

⁶² CZAJA, Herbert: *Der Vertrag mit Prag ist schlechth und fragwürdig*. Deutscher Ostdienst, 33, 1991, č. 41, s. 1.

⁶³ SÜSSMUTH, Rita, projev před Bundestagem 24. dubna 1997 v Bonnu. <http://www.mittleeuropa.de/havel19.html> (14. 3. 2012).

⁶⁴ Pro srovnání: HANDL, Vladimír: *Česko-německá deklarace 1997 – mezi minulostí a zítřkem?* Mezinárodní vztahy, 33, 1998, č. 3, s. 5.

⁶⁵ *Na co upozorňují republikáni...? Místopředseda Parlamentu ČR Kasal a další poslanci by se dnes měli zabývat letákem a nikoliv zrušením imunity poslance Vika*. In: PITHART, Petr – PŘÍHODA, Petr (Eds.): *Čítanka odsunutých dějin*. Praha 1998, s. 65-66.

a dodnes nebyly zveřejněny výchozí pozice jednotlivých delegací a proto i po více než deseti letech nejsou známy určité detaily těchto jednání. Iniciativa k zahájení nového kola vyjednávání vzešla z německé strany, jmenovitě od předsedy CSU Edmunda Stoibera, který zaslal dopis českému ministru zahraničí Josefu Zielenieci. Podle něho měla jednání směřovat k dohodě o řešení a neměla uzavírat otázky minulosti.⁶⁶ Přesto se podařilo českým vyjednavcům v čele s Alexandrem Vondrou prosadit do konečného znění deklarace mnohé formulace, které byly pro českou společnost a českou zahraniční politiku s ohledem na její zahraničněpolitické priority přínosné. Jako pozitivní můžeme tedy hodnotit to, že se české diplomacii v průběhu těchto jednání podařilo své německé protějšky přesvědčit o tom, že členství ČR v EU je žádoucí. Německá spolková vláda se tudíž podpisem deklarace mimo jiné také zavázala, že nebude blokovat přijetí ČR mezi členy EU.

Jak bylo zmíněno výše, jednání probíhala v utajení. Přesto představitelé SL získali přístup k textu připravované deklarace a vyjádřili k němu své připomínky. Zástupci této vyhnanecké organizace nebyli spokojeni zejména se 4. článkem deklarace, z něhož vyplývalo, že obě dvě strany nechtějí své vztahy zatěžovat politickými a právními otázkami pocházejícími z minulosti.⁶⁷ Dále sudetští Němci sdružení v SL v textu deklarace postrádali příslibení práva na vlast, které je oblíbeným argumentačním nástrojem této organizace. Dále se předmětem kritiky stala pasáž navrhovaná V. Havlem, která zakotvovala historickou kauzalitu událostí. Podle české interpretace bylo totiž odsunutí (transfer) obyvatelstva vyústěním historických událostí Mnichova 1938 a druhé světové války, zatímco sudetští Němci tyto události v potaz vůbec nebrali a svalovali veškerou vinu na československý poválečný revanšismus.

V roce 1996 na každoročním Sudetoněmeckém dni E. Stoiber prezentoval čtyři podmínky, jejichž splnění CSU požadovala, pokud by měla vyslovit souhlas s deklarací. Mezi tyto požadavky patřilo zahájení přímých jednání mezi českou

---

⁶⁶ HANDL, Vladimír: *Deklarace – od akceptace jinakosti k porozumění*. In: LOUŽEK, Marek (Ed.) *Česko-německá deklarace – Deset let poté*. Praha 2007, s. 78.

⁶⁷ *Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji*. Článek IV. http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/neverejne/druha_svetova_valka_a_jeji_dusledky/dokumenty/cesko_nemecka_deklarace_o_vzajemnych.html (20. 3. 2012).

vládou a sudetskými Němci, dále mělo dojít k odsouzení poválečného vyhnání jako nespravedlnosti, sudetským Němcům mělo být dále přiznáno právo na vlast a mělo se ustoupit od zákonů a předpisů, které byly spjaty s odsunem.⁶⁸ Už premiér M. Čalfa v dřívější době jasně stanovil, že jednání musí být vedena pouze s německou spolkovou vládou a nikoli s vyhnanci samotnými. Tato politická linie byla tudíž i při jednání o deklaraci dodržována.

Poté, co byl SL seznámen s výsledky česko-německých jednání ohledně *Česko-německé deklarace*, se nechal mluvčí SL F. Neubauer slyšet, že SL bude nadále nezměněně trvat na své politice vyrovnání (Politik des Ausgleichs) a skutečného smíření (Versöhnung).⁶⁹ K tomuto Samuel Salzborn poznamenává, že za skutečným sbratřením se pouze skrývá naděje SL, že bude transfer sudetských Němců z českých zemí uznán Čechy za bezprávi (Unrecht). Rovněž za politikou vyrovnání rozumí SL podle tohoto historika finanční nebo materiální odškodnění za škody, které sudetští Němci utrpěli v důsledku odsunu.⁷⁰

Za největší přínos *Česko-německé deklarace* lze považovat vytvoření Fondu (česko-německé) budoucnosti, z jehož prostředků došlo k odškodnění českých obětí režimu nacionálního socialismu. Tento Fond budoucnosti také ztělesňuje hlavní poslání deklarace, která byla zaměřena na budoucnost, a tudíž velké množství finančních prostředků vložených do tohoto fondu bylo určeno na zlepšování komunikace mezi mladými lidmi ze SRN a ČR. Naopak za negativum, nahlíženo z české strany, lze považovat fakt, že do tohoto dokumentu nebylo zařazeno prohlášení o spoluodpovědnosti sudetských Němců za Mnichov.

Za závažný problém, který pramení z terminologie použité v textu tohoto dokumentu, lze považovat přebírání terminologie sudetských Němců, kteří na rozdíl od Čechů, kteří v souvislosti s koncem války a událostmi, které následovaly poté, mluví o odsunu, tak sudetští Němci v této souvislosti raději používají pojem vyhnání. Tato formulace se také objevuje v textu deklarace. S tímto výrazem jsou však

---

⁶⁸ TAMPKE, J.: c. d., s. 148.

⁶⁹ NEUBAUER, Franz: *Uneinigkeit um Auslegung schon vor der Unterzeichnung*. Sudetendeutsche Zeitung, 46, 1997, č. 4, s. 1.

⁷⁰ SALZBORN, S.: *Grenzenlose Heimat*, c. d., s. 111.

spojena dvě rizika. První z nich je, že Češi při použití slova odsun chápou tuto událost jako vyústění, důsledek historického procesu druhé světové války, který těmto akcím předcházel. Na druhé straně existuje interpretace sudetoněmecká, která však nalézá ohlas také mezi renomovanými německými historiky a která je podle Hanse Henninga Hahna ještě o to nebezpečnější, protože se běžně objevuje v učebnicích německé historie na německých školách. Tato druhá interpretace operuje s pojmem vyhnání, do něhož ale nejsou zahrnuty události druhé světové války, a za příčinu všech křivd považuje uzavření *Postupimské smlouvy* a také šovinismus Čechů, kteří podle této interpretace vždy toužili po násilí vůči svým sousedům.⁷¹ Někteří autoři například hovoří také o tom, že důsledky takovéto interpretace těchto pojmů obsažených v deklaraci mohou být pro českou suverenitu velmi závažné.⁷²

To, jakým způsobem *Česko-německá deklarace* ovlivnila vztahy mezi těmito dvěma státy, bude možno zhodnotit až s větším historickým odstupem, do značné míry bude skutečnost, jakým způsobem bude tento dokument naplňován, záviset na konkrétních politicko-mocenských konstelacích v obou sousedních státech.⁷³

---

⁷¹ HAHN, Hans Henning: *Jak se v Německu vzpomíná na minulost*. In: LOUŽEK, Marek (Ed.): *Česko-německá deklarace – Deset let poté*. Praha 2007, s. 106.

⁷² PAVLÍČEK, Václav: *Právní souvislosti česko-německé deklarace*. In: LOUŽEK, Marek (Ed.): *Česko-německá deklarace – Deset let poté*. Praha 2007, s. 122.

⁷³ KURAL, V.: c. d., s. 23.

3. Propojení mezi CSU a Sudetoněmeckým landsmannschaftem

Po druhé světové válce došlo k přesídlení osob německého původu nejen z území Československé republiky, ale také z Polska a Maďarska. Německo muselo v těchto letech absorbovat asi 11 milionů uprchlíků z území na východ od linie Odra-Nisa-Labe. Pro zemi, která utrpěla obrovské válečné škody, a která musela všechny své dostupné zdroje orientovat do poválečné obnovy, byli nově příchozí Němci značnou zátěží. Mnoho sudetských Němců našlo své nové domovy v Bavorsku. Ti však přišli do Bavorska v obzvláště nevhodnou chvíli, protože Německo prožívalo trauma totální porážky, dále se uplatňoval vliv vítězných mocností a to navíc doplňovala všeobecná materiální bída, která zde v tomto období panovala. Původní bavorské obyvatelstvo a rovněž i představitelé svobodného státu Bavorsko proti těmto imigrantům protestovali.⁷⁴ Navíc mezi příchozími do Bavorska v porovnání s ostatními spolkovými zeměmi byl vyšší podíl nezaměstnaných a starých lidí, což ztěžovalo výchozí podmínky pro úspěšnou integraci sudetských Němců.⁷⁵ Integrace sudetských Němců byla navíc komplikována skutečností, že mnoho velkých bavorských měst bylo poničeno v důsledku války. Odsunuté obyvatelstvo se muselo tudíž usazovat v menších obcích, jejichž obyvatelé ve větší míře vyznávali konzervativní hodnoty. Tito lidé tudíž příchod sudetských Němců do SRN také neuvítali a pohlíželi na ně jako na cizince ve své vlasti. Většina německy mluvícího obyvatelstva odsunutého z českých zemí odešla, jak bylo zmíněno výše, do Bavorska, které bylo pod americkou správou. Díky tomu, že tito nově příchozí obyvatelé reprezentovali asi 16% obyvatelstva Bavorska, představovali skupinu, která byla velmi atraktivní pro německé politické strany. Jak si ale dále ukážeme, spojení mezi sudetskými Němci CSU nebylo vždy samozřejmostí.

Důležitou roli hrálo také to, že americká správa zakázala zakládání vlastních vyhnaneckých stran a jiných organizací, které by měly sdružovat nově příchozí podle

---

⁷⁴ FRANZEN, Erik K.: *Der Vierte Stamm Bayerns. Die Schirmherrschaft über die Sudetendeutschen 1954-1974*. München, Oldenbourg Wissenschaftsverlag 2010, s. 37-38.

⁷⁵ Tamtéž, s. 39.

jejich původního místa bydliště. Panovala zde totiž obava z případné radikalizace těchto uskupení. Činnost politických stran tvořených vyhnanci byla v okupačních zónách zakázána, protože v osobách, které tyto strany chtěly založit, bylo spatřováno možné nebezpečí vzniku nového německého nacionalismu a revizionismu.⁷⁶ Z. Krahulcová ve svém článku rovněž upozorňuje na další důležitý aspekt vedoucí představitele americké okupační správy k rozhodnutí o zákazu vzniku vyhnaneckých stran. Tvrdí, že se Američané v Německu obávali toho, že by se vyhnanci přicházející do Bavorska ze Sudet, kteří neměli téměř žádný majetek, mohli stát nástrojem k infiltraci komunismu do západní Evropy.⁷⁷ V těchto letech se o uprchlíky starala hlavně SPD, která usilovala o zlepšení tristní socioekonomické situace vyhnanců. Německé SPD v přístupu k vyhnancům pomáhaly také kontakty se sudetoněmeckými sociálními demokraty. Postoj CDU/CSU k vyhnanecké problematice byl na počátku 50. let ambivalentní. Na jednu stranu CDU/CSU minimálně deklaratorně podporovala požadavky nově příchozích (nejčastěji byl artikulován požadavek na návrat do vlasti), na druhou stranu ale měl kancléř Konrad Adenauer obavu z toho, že by příliš těsné sepětí s vyhnaneckými svazy mohlo zabránit svobodě jednání německé spolkové vlády v zahraničněpolitických otázkách, a to zejména z důvodu vznášených požadavků sudetoněmeckých organizací. Proto Vladimír Handl tvrdí, že CSU sice podporuje tzv. „právo na vlast“, ale pro vládu jako celek jsou zájmy sudetských Němců až druhořadé, a proto se vždy snaží nalézt pragmatické řešení. Tato váhavost poté vede mnohé sudetské Němce k pochybnostem ohledně toho, jestli se chce vláda skutečně zasazovat o realizaci práva na vlast (Heimatrecht).⁷⁸

Při zkoumání důvodu propojení sudetských Němců s CSU je nutno zohlednit dvě fakta. Prvním z nich je skutečnost, že CSU je v SRN jediná regionálně silná strana, která se díky koalici s CDU dokáže dostat do Bundestagu, a která tudíž dokáže ovlivňovat celoněmeckou, spolkovou politiku. Druhým faktorem, který

---

⁷⁶SALZBORN, S.: *Grenzenlose Heimat*, c. d., s. 52.

⁷⁷KRAHULCOVÁ, Zuzana: *Průkopníci smíření. Vznik Ackermann-Gemeinde a počátky její činnosti v poválečném Německu*. Soudobé dějiny, 13, 2006, č. 3-4, s. 379-380.

⁷⁸HANDL, V.: *Česko-německá deklarace 1997 – mezi minulostí a zítřkem?*, c. d., s. 6.

ovlivnil vytváření určitých vazeb mezi SL a CSU, je skutečnost, že právě v Bavorsku našlo nejvíce vyhnanců z Československa svůj nový domov.

CSU byla nejdříve vůči představitelům SL poměrně zdrženlivá. Přesto už v roce 1954 bavorská vláda převzala nad sudetskými Němci ochranu. Bavorská vláda v dokumentu nazvaném *Urkunde zur Schirmherrschaft des Freistaates Bayern über die Sudetendeutsche Volksgruppe* (Listina o patronaci svobodného státu Bavorsko nad sudetoněmeckou národnostní skupinou) oceňuje roli, jakou sudetští Němci hráli při obnově Německa po skončení druhé světové války na poli ekonomickém, kulturním a politickém. Dále se v tomto dokumentu říká, že vláda svobodného státu Bavorsko (a potažmo CSU) bude vždy co nejsilněji prosazovat zájmy sudetských Němců při naplňování jejich práva na sebeurčení. Zároveň se svobodný stát Bavorsko zavázal k tomu, že bude organizace sudetských Němců podporovat nejen ideově, ale rovněž materiálně a finančně.⁷⁹ Podpora bavorské zemské vlády pro SL na sebe tudíž bere různé formy. Hlavně však z bavorského zemského rozpočtu ročně tečou miliony, tehdy marek a dnes euro, do kasy SL nebo jeho poboček a přidružených organizací,⁸⁰ které poté mohou být využity různým způsobem, např. na propagaci vlastních aktivit a požadavků vůči ČR. S. Salzborn v této souvislosti rovněž tvrdí, že otevřený a k vyhnancům vstřícný přístup se také projevuje nejen u spolkových kancléřů, ale také u jednotlivých ministrů spřízněných s CSU. Dále jsou podle něj také samozřejmostí ve sledovaném období konzultace mezi spolkovou vládou a zástupci svazu vyhnanců.⁸¹ To se projevilo v 90. letech například v situaci, kdy předseda BdV složil svou funkci prezidenta tohoto svazu a H. Kohl mu gratuloval a vyjadřoval naději, že ještě dlouho mu bude stát po boku se svými radami.⁸² Navíc reprezentanti spolkové vlády a spolkový prezident vystupují

---

⁷⁹ *Urkunde zur Schirmherrschaft des Freistaates Bayern über die Sudetendeutsche Volksgruppe*. Citováno dle: BÖSE, Oskar: *Die Sudetendeutschen – Eine Volksgruppe im Herzen Europas – Von der Frankfurter Paulskirche zur Bundesrepublik Deutschland*. München, Langen Müller Verlag 1989, s. 163.

⁸⁰ HERDE, Georg – STOLZE, Alexa: *Die Sudetendeutsche Landsmannschaft – Geschichte, Personen, Hintergründe – Eine kritische Bestandaufnahme*. Köln, Pahl-Rugenstein Verlag 1987, s. 48.

⁸¹ SALZBORN, S.: *Heimatrecht und Volkstumpfkampf*, c. d., s. 184-186.

⁸² Tamtéž, s. 186.

pravidelně při událostech pořádaných vyhnaneckými svazy.⁸³ K takovýmto akcím bezpochyby patří také každoročně organizovaný sudetoněmecký den. Takovéto události, při nichž se scházejí vyhnanci, mají za úkol zabránit zapomenutí na genocidu a křivdu způsobenou vyhnáním (Völkermord und Vertreibungsunrecht) a zároveň mají být symbolickým přiznáním se k příslušnosti k celé německé vlasti a ke společenství všech Němců.⁸⁴

Je však také důležité upozornit na to, že během 50. a 60. let docházelo k postupné integraci vyhnanců do západoněmecké společnosti. V průběhu této integrace také docházelo u velkého množství lidí, kteří se dříve identifikovali se sudetoněmeckou národnostní skupinou, k oslabování této vazby ve prospěch pocitu sounáležitosti se západoněmeckou společností. Někteří lidé postupně zapomínali na svůj původ v souvislosti s tím, jak se zlepšovalo jejich socioekonomické postavení v rámci nové společnosti, a nevznášeli revizionistické požadavky směřující zejména k naplnění principu práva na vlast (Recht auf Heimat) v takovém rozsahu jako dříve. To, že se snižuje míra identifikace sudetských Němců s jejich národnostní skupinou, lze také ukázat na faktu, že v SL a jemu podobných organizacích jsou dodnes sdruženy zejména osoby staršího věku.

Mohlo by se zdát, že v desetiletích následujících po odsunu sudetoněmeckého obyvatelstva z českých zemí do SRN resp. NDR, našli tito nově příchozí vřelou podporu pro své aktivity ze strany německé veřejnosti. Ne vždy však tomu tak skutečně bylo. Přestože německá vláda vydává nemalé množství financí na podporu vyhnaneckých organizací, tak je k těmto organizacím ze strany německé veřejnosti přistupováno mnohdy značně rezervovaně.⁸⁵

CDU/CSU měla obavu o svou zahraničněpolitickou orientaci, a proto se mnohdy zdráhala umisťovat do svých čelných pozic zástupce SL. V 80. letech F. Neubauer varoval CDU/CSU před tím, že pokud se tato situace nezmění, neodevzdají členové SL své hlasy ve volbách do Spolkového sněmu ve prospěch

---

⁸³ Tamtéž, s. 180.

⁸⁴ Tamtéž, s. 181-182.

⁸⁵ HAHNOVÁ, Eva – HAHN, Hans Henning: *Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání*. Votobia, Praha 2002, s. 126.

CSU⁸⁶ a ti se poté přeorientují na Republikánskou stranu.⁸⁷ Po sjednocení obou německých států (SRN a NDR) v říjnu 1990 musela začít německá CDU/CSU věnovat ještě větší pozornost komunitě sudetských Němců (i přes všechny změny, kterými tato skupina prošla), protože měla obavy, aby v důsledku nárůstu počtu spolkových zemí nedošlo k oslabení její voličské základny.

Jak vyplývá z výše uvedeného, jsou vedoucí představitelé CDU/CSU nuceni vyrovnávat jednotlivé konfliktní zájmy, které se v této straně tradičně střetávají. Proto vedení CDU/CSU muselo i v devadesátých letech, podobně jako to dělal už K. Adenauer, lavírovat. H. Kohl si totiž uvědomoval, že SL představoval poměrně početný rezervoár hlasů, které byly potřebné pro konzervativně orientovanou CDU/CSU během voleb. H. Kohl navíc musel čelit kritice, která na jeho osobu mířila ze strany další významné vyhnanecké organizace, a to Svazu vyhnanců (Bund der Vertriebenen).⁸⁸

Přes veškerou blízkost, kterou mezi sebou pěstovala CDU/CSU a SL, většina styků, které mezi těmito dvěma organizacemi do roku 1989 probíhaly, měla pouze vnitroněmecký charakter a neprojevovala se žádným způsobem na mezinárodní scéně. To se změnilo s rokem 1989 a se změnami, jež tento rok přinesl do prostoru střední a východní Evropy. I přes ideovou blízkost mezi CSU a SL však organizace sdružující sudetské Němce musela o svou pozici a o svůj vliv na formování německé zahraniční politiky vůči střední Evropě bojovat, protože ministr zahraničí H. D. Genscher s tímto uskupením nejdříve odmítl vůbec jednat.⁸⁹

Sudetští Němci začali krátce po sjednocení usilovat o to, aby se lidé začali zajímat o otázky související s vyhnáním a obraceli pozornost zejména směrem na otázky odškodnění a návratu do vlasti. Důležitou roli zde hrála také „propagandistická činnost“, patřící k jedněm ze znaků zájmových skupin, která

---

⁸⁶ HOPP, G.: c. d., s. 125.

⁸⁷ Pro srovnání: MUDDE, Cas: *The ideology of the extreme right*. Manchester, Manchester University Press 2000, s. 25-59. Nebo: ZIMMERMANN, Ekkart: *Right-Wing Extremism and xenophobia in Germany: Escalation, Exaggeration, or What?* In: MERKL, Peter H. – WEINBERG, Leonard (Eds.): *Right-wing extremism in the twenty-first century*. London 2003, s. 220-250.

⁸⁸ HANDL, Vladimír: *Deklarace – od akceptace jinakosti k porozumění*. In: LOUŽEK, Marek: *Česko-německá deklarace – Deset let poté*. Praha 2007, s. 75-76.

⁸⁹ HANDL, Vladimír – KURAL, Václav – REINAN, Michal: *Česká republika a Německo*. In: KOTYK, Václav (Ed.): *Česká zahraniční politika: Úvahy o prioritách*. Praha 1997, s. 173.

spočívala především ve vydávání knih týkajících se sudetoněmecké problematiky a v organizování pravidelných sudetoněmeckých setkání, tzv. Sudetoněmeckých dnů.

Za koordinaci vztahů mezi SL a politickými stranami zastoupenými v Bundestagu je zodpovědný Sudetendeutscher Rat. Úkolem této instituce je také prosazovat právní nárok na vlast (Rechtsanspruch auf Heimat) na základě práva na sebeurčení a tyto požadavky se snaží artikulovat nejen na celoněmecké, ale také na celoevropské úrovni.⁹⁰ „Evropeizace“ této zájmové skupiny byla umožněna díky transformačním procesům, které se odehrály v průběhu 90. let ve střední Evropě. I když se vyhnanecké svazy stavěly proti členství ČR v EU, tak jim tato organizace sui generis poskytla další platformu, z níž mohou vést svůj boj za účelem naplnění práva na vlast. Jak ale podotýká S. Salzborn, v tomto pojmu nejde pouze o to, že by člověk měl mít právo na život na místě, na kterém se právě nachází, ale je zde míněn spíše domov (die Heimat), který je spojen s určitým konkrétním regionem, na který jsou vázány vzpomínky sudetských Němců a který se mezitím stal už domovem Čechů.⁹¹

3. 1. Organizace německých vyhnanců na stránkách volebních programů CDU/CSU v letech 1990 a 1994

Jak jsme si ukázali výše, už od padesátých let převzala bavorská CSU ochranu nad osobami, které byly v důsledku transferů po konci druhé světové války odsunuty do SRN. Nikoho tudíž nemůže zaskočit, že tato strana spolu se svou „sesterskou“ organizací CDU ve svých volebních a vládních programech vysloveně a explicitně mluví o osobách, které byly odsunuty z území, které se mnohdy v sudetoněmecké literatuře nazývají „německý východ.“

Vyznění volebního programu z roku 1990 bylo do značné míry ovlivněné optimismem, v němž se SRN nacházela poté, když bylo formálně provedeno sjednocení dvou německých států. Proto podle tohoto volebního programu chtěli Němci žít v dobrém a přátelském sousedství s Československou republikou, Polskem

---

⁹⁰SALZBORN, S.: *Grenzenlose Heimat*, c. d., s. 105.

⁹¹SALZBORN, S.: *Geteilte Erinnerung* c. d., s. 80.

a dalšími státy střední a jihovýchodní Evropy.⁹² CDU/CSU rovněž ocenila připravenost a vůli odsunutých integrovat se do německé společnosti a také vyzdvihla jejich snahu o smíření tím, že ukázali, jak se dá prolomit „začarovaný kruh bezpráví, nenávisti a násilí.“⁹³ Zároveň ale tento program zdůraznil roli Němců odsunutých z východních území, kterou tito mohou hrát jako prostředníci mezi kulturami a národy.⁹⁴ Podobnou naději a víru vyslovuje ve svém článku také V. Houžvička, který by si přál, aby sudetští Němci pochopili svou historickou příležitost a chopili se role prostředníka mezi Čechy a Němci.⁹⁵ Dále však pokračuje v méně optimistickém tónu, když přiznává, že jeho naděje byla naivní a že se lidé nedokázali odpoutat od minulých křivd a bolestivých historických okamžiků. Přesto ale oceňuje to, že se tabuizovaná témata postupně začínají objevovat jako otázky k politickým jednáním jak na německé, tak i na české straně.⁹⁶

Ve volebním programu CDU/CSU z roku 1994 se stále projevuje, jak hluboce jsou vzpomínky na prožitý odsun zachyceny v kolektivní paměti lidí, kteří tyto události prožili. I po téměř padesáti letech od provedení transferu se v tomto dokumentu objevuje zmínka o ocenění role, kterou němečtí vysídlenci, vyhnanci a běženci hráli při poválečné obnově a výstavbě Německa a jeho společnosti.⁹⁷ Toto prohlášení se do značné míry podobá formulaci obsažené ve výše zmíněné listině z roku 1954, která garantovala sudetským Němcům ochranu poskytovanou bavorskou vládou.

V tomto dokumentu se také tvrdí, že CDU/CSU podporuje právo na vlast odsunutých a považuje jej za nepostradatelné lidské právo a zároveň odsuzuje všechny formy vyhnání (Vertreibung).⁹⁸ Partnerská strana sudetských Němců rovněž ve svém vládním programu stavěla na myšlence, že svobodné a mírové uspořádání

---

⁹² *Ja zu Deutschland – Ja zur Zukunft. Wahlprogramm der Christlich Demokratischen Union Deutschlands zur gesamtdeutschen Bundestagswahl am 2. Dezember 1990*, s. 20.

⁹³ Tamtéž, s. 20.

⁹⁴ Tamtéž, s. 20.

⁹⁵ HOUŽVIČKA, Václav: *Deset let rokování mezi Čechy a sudetskými Němci*. Mezinárodní politika, 25, 2001, č. 6, s. 21.

⁹⁶ Tamtéž, s. 21.

⁹⁷ *Wir sichern Deutschlands Zukunft. Regierungsprogramm von CDU und CSU*. 1994, c. d., s. 50.

⁹⁸ Tamtéž, s. 50.

Evropy je možné pouze za předpokladu ochrany práv národnostních skupin (Volksgruppenrechte) a ochrany menšin (Minderheitenschutz).⁹⁹ Touto terminologií se snaží SL skrýt své revizionistické požadavky do dnes moderního hávu ochrany menšinových práv a snaží se tak dosáhnout nápravy křivd, které podle této organizace byly v dřívější době napáchány.

---

⁹⁹ Tamtéž, s. 50.

4. Struktura Sudetoněmeckého landsmannschafu

Sudetoněmecký landsmannschaft je název organizace, která není ve své vnitřní organizační struktuře jednotná, nýbrž se jedná o uskupení, které zastřešuje tři konstitutivní subjekty této střešové organizace. Mezi ně patří křesťansko-sociální A-G, sociálně demokratická Seliger-Gemeinde (dále jen S-G) a poté Witikobund. Tyto organizace nevznikly v ideovém vakuu, nýbrž každá z výše zmíněných organizací navazovala na určité myšlenkové tradice, které reprezentovala už v období první Československé republiky. Ideovou výbavu vytvořenou v tomto období si tyto organizace podržely až do současnosti. V období padesátých let se rovněž uvažovalo o založení čtvrté organizace, která měla sdružovat protestantsky orientované sudetské Němce. K jejímu ustavení však nakonec nedošlo.¹⁰⁰ Mnozí lidé, kteří se do činnosti těchto spolků zapojili, vůbec neprojevovali zájem o politická prohlášení, ale jejich angažmá bylo spíše motivováno snahou o obnovu rodinných, přátelských nebo profesních vztahů.¹⁰¹

SL je hierarchicky uspořádán. Na nejvyšší úrovni je tvořen spolkovým SL, který se dále dělí na Landesverbände (zemské svazy), které se dále člení na tzv. Kreis- (okresní) a pak Ortsverbände (místní svazy). Vedle tohoto rozdělení se v SL uplatňuje také dělení podle tzv. Heimatgliederungen, přičemž každá Heimatgliederung sdružuje lidi, kteří pocházejí z určité geograficky definované oblasti.¹⁰²

Právě díky tomu, že tato organizace není jednotným uskupením, v němž by všichni členové zastávali jeden názor na všechny sporné otázky, nikoho nemůže překvapit, že uvnitř tohoto sdružení mnohdy dochází ke vzájemné kritice mezi jejími členy.¹⁰³ Nejen u Witikobundu, ale i u jiných sudetoněmeckých organizací se dá nalézt určitá personální propojenost s národoveckými kruhy Němců žijících

---

¹⁰⁰ WEGER, Tobias: „*Volkstumpfskampf*“ ohne Ende: Sudetendeutsche Organisationen, 1945-1955. Frankfurt am Main, Internationaler Verlag der Wissenschaften 2008, s. 151.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 147.

¹⁰² HERDE, G. – STOLZE, A.: c. d., s. 25-30.

¹⁰³ Například jeden z prominentních členů A-G a známý sudetoněmecký historik Ferdinand Seibt, pocházející ze Sudet, patřil ke kritikům poměrů v SL a zejména úlohy, kterou v tomto uskupení hrál Witikobund.

v bývalém Československu, kteří svými požadavky přispěli k mnichovské krizi v září 1938. Eva Hahnová v této souvislosti tvrdí, že je to právě Witikobund, který vykazuje nejvyšší míru nejen personálního, ale i ideového propojení se Sudetoněmeckou stranou Konrada Henleina.¹⁰⁴

4. 1. Ackermann-Gemeinde

Přestože přímý impuls ke vzniku A-G vyšel až z události odsunu, zároveň ale už mezi sudetoněmeckými katolíky existovaly dlouhodobější tendence, které se daly odvodit od vzniku Československé republiky a které také ovlivnily například katolické mládežnické hnutí Němců žijících v Československu. Po provedení odsunu do SRN byly právě katolické organizace jedny z prvních, které dokázaly odsunutým Němcům poskytnout zejména duchovní pomoc, protože mezi odsunutými byli také faráři, kteří znali jejich situaci z první ruky, a tudíž jim mohli pomoci alespoň slovně překonat pocit ztráty svých domovů. Těmito aktivitami tedy faráři v jednotlivých vesnicích napomáhali při integraci nově příchozích do německé společnosti. Pro A-G také hraje důležitou roli Panna Marie, která by měla být patronkou vyhnaných Němců před tím, než se jim podaří navrátit se do svých bývalých domovů.¹⁰⁵ V průběhu 90. let to byla právě A-G, která se zasazovala o rozšiřování spolupráce mezi českými a německými katolíky a organizovala pravidelná diskusní setkání.¹⁰⁶ Tato organizace také usilovala o zlepšování podmínek, v nichž působila katolická církev v Čechách v 90. letech.¹⁰⁷

4. 2. Witikobund

Witikobund je organizací, která je z početního hlediska nejslabší organizací, nicméně její vliv zasahuje do mnoha tiskových orgánů, zájmových skupin nebo i do vědeckých institucí.¹⁰⁸ Britská historička Elizabeth Wiskemannová jej nazvala

---

¹⁰⁴ HAHNOVÁ, E.: *Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání*, c. d., s. 108.

¹⁰⁵ WEGER, T.: c. d., s. 152-161.

¹⁰⁶ Jde o tzv. Jihlavské nebo Mariánskolázeňské rozhovory.

¹⁰⁷ KRAHULCOVÁ, Z.: c. d., s. 404.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 186.

„fantasticky nacionalistickou společností,“¹⁰⁹ zatímco americký politolog Kurt Tauber hovořil v souvislosti s tímto uskupením o „národoveckém, autoritářsky-konzervativním a ultranacionalistickém uskupení.“¹¹⁰ Tato skupina navíc neváhala ještě v padesátých letech tvrdit, že podle mezinárodního práva a z titulu práva na sebeurčení jsou Sudety (Sudetenland) součástí Německa,¹¹¹ a proto nepřekvapí, že představitelé Witokobundu za svůj hlavní cíl proklamovali znovuzískání vlasti (Wiedergewinnung der Heimat).¹¹²

Alexa Stolze a Georg Herde členy Witokobundu přirovnávají k bývalým nacistům, protože „witikoni“ jsou rovněž aktivní v práci s mladými lidmi. Chtějí si totiž vyškolit své následovníky, aby v době, až oni z důvodu stáří nebudou schopni pracovat nebo až zemřou, mohl v jejich činnosti někdo další pokračovat.¹¹³

Witokobund ve své činnosti navazuje na dvě organizace, které byly činné již za první československé republiky. První z nich je tzv. Kameradschaftsbund, který byl hierarchicky vybudovaný a orientoval se autoritářsky a nacionalisticky. Druhou organizací byl tzv. Aufbruch Kreis, který reprezentoval idey nacionálněsocialistické, velkoněmecké a rasistické. Nejen výše zmíněné dvě prvorepublikové organizace, nýbrž i samotný Witokobund ve svých myšlenkách navazuje na myšlení vídeňského sociologa Othmara Spanna.¹¹⁴

4. 3. Seliger-Gemeinde

S-G je součástí SL, která ve své činnosti navazuje na aktivity sociálních demokratů za první Československé republiky, kteří byli vedeni Wenzlem Jakschem. Tato organizace musela od 70. let lavírovat mezi dvěma pozicemi. První pozice představovala politika koaliční vlády SPD a FDP, která našla své ztělesnění v roce 1973 při uzavření česko-německé smlouvy, jež stanovila, že hranice států v Evropě

---

¹⁰⁹ WISKEMANN, Elizabeth: *Germany's Eastern neighbours: problems relating to the Oder-Neisse line and the Czech frontier regions*. Oxford, Oxford University Press 1956, s. 199.

¹¹⁰ TAUBER, Kurt, Philip: *Beyond eagle and swastika: German nationalism since 1945*. Middletown, Wesleyan University Press 1967, s. 926.

¹¹¹ FRANZEN, E. K.: c. d., s. 124.

¹¹² ÜBELACKER, Horst Rudolf: *Über Grundzüge sudetendeutscher Politik*. WitikoBrief, 34, 1992, č. 1, s. 1.

¹¹³ HERDE, G. – STOLZE, A.: c. d., s. 113.

¹¹⁴ SALZBORN, S.: *Grenzenlose Heimat*, c. d., s. 107-109.

jsou neměnné a nedotknutelné. Druhou polohu představovalo stanovisko, zastávané druhou částí S-G, kteří spíše inklinovali k revizionistickým požadavkům, které rovněž zastupuje SL.¹¹⁵ Přestože v 80. letech SL odmítal obnovovat vztahy s Československem, byla to právě S-G spolu s A-G, které v tomto období usilovaly o ustavování kontaktů, jež by překračovaly přes hranice obou států.¹¹⁶ Členové S-G smlouvu z roku 1992 přivítali a vyjádřili se, že by bylo špatné, kdyby tato smlouva ztroskotala na požadavcích, které se mohou v budoucnosti automaticky naplnit nebo které by se daly vyřešit vyjednáváním.¹¹⁷

---

¹¹⁵ HERDE, G. – STOLZE, A.: c. d., s. 98.

¹¹⁶ TAMPKE, J.: c. d., s. 141-142.

¹¹⁷ GABERT, Volkmar - WERNER, Herbert: *Gemeinsame Erklärung der Ackermann-Gemeinde und der Seliger-Gemeinde*. Sudetendeutsche Zeitung, 40, 1991, č. 42, s. 2.

Závěr

Přestože teorie neokorporativismu nebyla vyvinuta pro reprezentaci zájmů mezi zájmovými skupinami a politickými stranami, autor se domnívá, že mezi touto teorií a reprezentací zájmů, tak jak je pozorovatelná v propojenosti mezi SL a CSU, lze nalézt určité shodné rysy. Počet svazů, které reprezentují zájmy odsunutých sudetských Němců, je omezen. I když existuje relativně velké množství organizací na lokální a na zemské úrovni, do jednání s vládou vstupují pouze členové centrální organizace SL, která je navíc pomocí personálních a ideových vazeb spojena s CSU. Jak vyplynulo z předcházejícího výkladu, je struktura této organizace hierarchicky uspořádána, což se projevuje ve skutečnosti, že nad lokálními buňkami existují zemské buňky a poté spolková organizace SL. Rovněž nelze pochybovat o tom, že členové těchto organizací jsou podrobováni kontrole. Lze se také oprávněně domnívat, že členové SL nevystupují vůči představitelům jiných podobných vyhnaneckých organizací nadřazeně, jelikož si uvědomují, že i jiné vyhnanecké organizace usilují o nápravu podobné křivdy. SL rovněž disponuje státním uznáním, které představuje *Listina o ochraně sudetoněmecké národnostní skupiny* vydaná v roce 1954 vládou svobodného státu Bavorsko. Je rovněž pravděpodobné, že aktivity vyhnaneckých organizací nepodléhají žádné kontrole ze strany státu. Právě v tomto bodu se výše naznačený popis vazeb mezi CSU a SL neshoduje s teorií neokorporativismu formulované P. C. Schmitterem. I když je počet svazů, které reprezentují zájmy odsunutých sudetských Němců omezen, dochází v samotné politické straně CSU ke střetávání více různých vlivů, které tato strana musí ve spojení s CDU vyrovnávat, a proto zájmy sudetských Němců nemohou být vždy beze zbytku prosazeny.

V průběhu práce byla potvrzena hypotéza, že efektivní působení SL na německou zahraniční politiku je umožněna skrze vazby, které v mnoha rysech připomínají neokorporativní reprezentaci zájmů definovanou P. C. Schmitterem. Reprezentace zájmů SL díky propojenosti s CSU ovšem vykazuje také určité podobnosti s pluralistickým přístupem k reprezentaci zájmů, jelikož v samotné politické straně dochází ke střetávání více vlivů, mezi nimiž musí stranické vedení lavírovat.

Už při vytváření této práce se v mnohých oblastech projevoval nedostatečný výzkum sudetoněmecké problematiky, a to jak v českém, tak rovněž v německém prostředí. Do budoucna bude nejen nepochybně nezbytné, ale i bezesporu přínosné, aby se nejen historikové, ale i sociologové a politologové, začali ve větší míře věnovat vývoji jednotlivých organizací, které tvoří SL. Do dnešní doby se totiž mnozí historikové spokojují pouze s povrchním popisem těchto organizací. Na druhou stranu je nutno uznat, že i tato problematika není úplně neprobádaná, nicméně práce, které se k této problematice vztahují, pocházejí většinou z dílny samotných členů těchto organizací. Proto je objektivita těchto prací snadno zpochybnitelná.

V průběhu práce bylo demonstrováno, že přesto, že již od 50. let existuje oficiální patronace svobodného státu Bavorsko nad touto výše popsanou vyhnaneckou organizací, můžeme se stále setkat s určitým lavírováním vysokých představitelů strany CDU/CSU. Tito politikové si totiž uvědomují, že velké množství německého obyvatelstva (tudíž jejich potenciálních voličů) zastává k aktivitám vyhnaneckých organizací velmi kritický názor. CDU/CSU si tedy nechce svou bezpodmínečnou podporou aktivit SL popudit ostatní německé voliče, a stranické vedení musí tudíž vyrovnávat mnohé konfliktní zájmy.

I do budoucna bude nepochybně zajímavé sledovat další aktivity sudetských Němců a jejich spřátelených politiků, a to nejen na česko-německých bilaterálních vztazích, ale jistě by bylo také zajímavé pozorovat vztahy jiných vyhnaneckých organizací ve vztahu k zemím, z nichž bylo toto obyvatelstvo odsunuto. Dalším výzkumem by rovněž mohlo být zmapovat aktivity těchto organizací u celoevropských organizací, u nichž se v současné době snaží o zakamuflování svých žádostí do podoby požadavků na ochranu práv národnostních menšin. Je téměř jisté, že i po půl století aktivit těchto spolků snahy sudetoněmeckých politiků o naplnění jejich požadavků neustanou a že přijdou mladší generace, které budou vychovány v podobném duchu svými rodiči a které se budou snažit úkoly zděděné od svých dědů dotáhnout do konce.

I tak bude v budoucnosti zajímavé sledovat postoje výše popsané organizace k naší zemi. Navzdory tomu bude i nadále pro badatele, zabývající se tímto tématem, nepochybně obtížné dostat se k potřebným informacím. Tyto organizace jsou totiž velmi citlivé na to, jaké informace ze svých struktur nechají zveřejnit, a vědci se proto musí spokojit pouze s útržkovitými nebo neúplnými informacemi.

5. Prameny a literatura

5. 1. Literatura

CABADA, Ladislav - KUBÁT, Michal a kol.: *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň, Aleš Čeněk 2007, 494 s.

DEJMEK, Jindřich: *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 až 1992) – vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Praha, Centrum pro ekonomiku a politiku 2002, 384 s.

FRANZEN, Erik K.: *Der vierte Stamm Bayerns. Die Schirmherrschaft über die Sudetendeutschen 1954-1974*. Mnichov, Oldenbourg Wissenschaftsverlag 2010, 520 s.

HABEL, Fritz Peter: *Die Sudetendeutschen*. München, Langen Müller Verlag 1998, 311 s.

HAHN, Hans Henning: *Jak se v Německu vzpomíná na minulost*. In: LOUŽEK, Marek (Ed.): *Česko-německá deklaráce – Deset let poté*. Praha 2007, s. 97-119.

HAHNOVÁ, Eva: *Česko-německá deklaráce – model po deseti letech*. In: LOUŽEK, Marek (Ed.): *Česko-německá deklaráce – Deset let poté*. Praha 2007, s. 23-38.

HAHNOVÁ, Eva: *Sudetoněmecký problém: obtížné loučení s minulostí*. Ústí nad Labem, Albis international 1999, 378 s.

HAHNOVÁ, Eva – HAHN, Hans Henning: *Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání*. Praha, Votobia 2002, 234 s.

HANDL, Vladimír: *Deklarace – od akceptace jinakosti k porozumění*. In: LOUŽEK, Marek (Ed.) *Česko-německá deklarace – Deset let poté*. Praha 2007, s. 73-96.

HANDL, Vladimír – KURAL, Václav – REINAN, Michal: *Česká republika a Německo*. In: KOTYK, Václav (Ed.): *Česká zahraniční politika: Úvahy o prioritách*. Praha 1997, s. 153-184.

HERDE, Georg – STOLZE, Alexa: *Die Sudetendeutsche Landsmannschaft – Geschichte, Personen, Hintergründe – eine kritische Bestandaufnahme*. Köln, Pahl-Rugenstein Verlag 1987, 222 s.

HOPP, Gerhard: *Machtfaktor auch ohne Machtbasis*. Wiesbaden, Verlag für Sozialwissenschaften 2010, 379 s.

JEŘÁBEK, Hynek – ZICH, František: *The Czech Republic: Internationalization and Dependency*. In: KATZENSTEIN, Peter (Ed.): *Mittleuropa: Between Europe and Germany*. Oxford 1997, s. 149 -191.

KUNŠTÁT, Daniel: *Středoevropské sousedství v perspektivě veřejného mínění*. In: TÝŽ: *České veřejné mínění: výzkum a teoretické souvislosti*. Praha 2006, s 167-178.

KUNŠTÁT, Miroslav: *Německo a Česká republika*. In: HANDL, Vladimír - HON, Jan - PICK, Otto (Eds.): *Vztahy SRN ke státům střední Evropy od roku 1990*. Praha 1998, s. 197-214.

KURAL, Václav: *Sudetoněmecké krajanské sdružení v SRN 1989-1996*. In: TÝŽ: *Krajanské organizace sudetských Němců v SRN*. Praha 1998, s. 7-26.

MICHALOWITZ, Irina: *Lobbying in der EU*. Wien, Facultas Verlag 2007, 234 s.

MUDDE, Cas: *The ideology of the extreme right*. Manchester, Manchester University Press 2000, 212 s.

NOVOTNÝ, Lukáš: *Vergangenheitsdiskurse zwischen Tschechen und Deutschen*. Baden-Baden, Nomos 2009, 269 s.

PANITCH, Leo: *The development of corporatism in liberal democracies*. In: LEHMBRUCH, Gerhard - SCHMITTER, Philippe C. (Eds.): *Trends toward corporatist intermediation*. London 1979, s. 119-146.

PAVLÍČEK, Václav: *Právní souvislosti česko-německé deklarace*. In: LOUŽEK, Marek (Ed.): *Česko-německá deklarace – Deset let poté*. Praha 2007, s. 121-134.

SALZBORN, Samuel: *Geteilte Erinnerung. Die deutsch-tschechischen Beziehungen und die sudetendeutsche Vergangenheit*. Frankfurt am Main, Peter Lang Internationaler Verlag der Wissenschaften 2008, 134 s.

SALZBORN, Samuel: *Grenzenlose Heimat – Geschichte, Gegenwart und Zukunft der Vertriebenenverbände*. Berlin, Elefant Press 2000, 219 s.

SALZBORN, Samuel: *Heimatrecht und Volkstumpfkampf. Aussenpolitische Konzepte der Vertriebenenverbände und ihre praktische Umsetzung*. Hannover, Offizin Verlag 2001, 304 s.

SCHMITTER, Philippe C.: *Reflections on where the theory of neo-corporatism has gone and where the praxis of neo-corporatism may be going*. In: LEHMBRUCH, Gerhard – SCHMITTER, Philippe C. (Eds.): *Patterns of corporatist policy-making*. London 1982, s 259-279.

SCHMITTER, Philippe C.: *Still the century of corporatism?* In: LEHMBRUCH, Gerhard - SCHMITTER, Philippe C. (Eds.): *Trends toward corporatist intermediation*. London 1979, s. 7-52.

ŠMÍDOVÁ, Olga: *Česko-německé vztahy v zrcadle tisku*. In: BROKLOVÁ, Eva – KŘEN, Jan (Eds.): *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*. Praha 1998, s. 268-280.

TAMPKE, Jürgen: *Czech German Relations and the Politics of Central Europe. From Bohemia to the EU*. Basingstoke, Palgrave Macmillan 2003, 213 s.

TAUBER, Kurt Philip: *Beyond eagle and swastika: German nationalism since 1945*. Middletown, Wesleyan University Press 1967, 1598 s.

WEGER, Tobias: „*Volkstumpfskampf*“ ohne Ende: *Sudetendeutsche Organisationen, 1945-1955*. Frankfurt am Main, Peter Lang Internationaler Verlag der Wissenschaften 2008, 635 s.

WISKEMANN, Elizabeth: *Germany's Eastern neighbours: problems relating to the Oder-Neisse line and the Czech frontier regions*. Oxford, Oxford University Press 1956, 309 s.

WITTE, Michaela: *Entfremdung – Sprachlosigkeit – Aussöhnung?* Norderstedt, Books on Demand 2002, 360 s.

WOYKE, Wichard: *Deutsche Wiedervereinigung*. In: TÝŽ: *Handwörterbuch Internationale Politik*. Opladen 1998, s. 47.

ZBOŘIL, František: *Československá a česká zahraniční politika*. Praha, Leges 2010, 434 s.

ZIMMERMANN, Ekkart: *Right-Wing Extremism and xenophobia in Germany: Escalation, Exaggeration, or What?* In: MERKL, Peter H. – WEINBERG, Leonard (Eds.): *Right-wing extremism in the twenty-first century*. London 2003, s. 220-250.

5. 2. *Prameny*

Ansprachen auf der Prager Burg. Bundeskanzler Dr. Helmut Kohl. In: BÖTTCHER, Hans Viktor – DAHM, Christof (Eds.): *Materialien zu Deutschlandfragen. Politiker und Wissenschaftler nehmen Stellung 1991/1992. Die Deutschen Nachbarschaftsverträge.* Bonn, Kulturstiftung der deutschen Vertriebenen 1993, s. 136-138.

Bude Česká republika připravená na vstup do EU. Rozhovor s Berndem Posseltem. *Střední Evropa*, 12, 1996, č. 57, s. 71-75.

CZAJA, Herbert: *Der Vertrag mit Prag ist schlechth und fragwürdig.* *Deutscher Ostdienst*, 33, 1991, č. 41, s. 1.

Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji.
http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/neverejne/druha_svetova_valka_a_jejich_dusledky/dokumenty/cesko_nemecka_deklarace_o_vzajemnych.html (20. 3. 2012).

DIENSTBIER, Jiří: *Od snění k realitě – vzpomínky z let 1989-1999.* Praha, Lidové noviny 1999, 446 s.

GABERT, Volkmar - WERNER, Herbert : *Gemeinsame Erklärung der Ackermann-Gemeinde und der Seliger-Gemeinde.* *Sudetendeutsche Zeitung*, 40, 1991, č. 42, s. 2.

HANDL, Vladimír: *Německý multilateralismus a vztahy k státům visegrádské skupiny.* *Mezinárodní vztahy*, 38, 2003, č. 1, s. 5-27.

HAVEL, Václav: *Projevy červenec 1990 - červenec 1992*. Praha, Lidové noviny 1992, s. 77-80.

HAVEL, Václav: *Projev prezidenta ČSSR Václava Havla při návštěvě prezidenta SRN Richarda von Weizsäckera*. <http://old.hrad.cz/president/Havel/speeches/> (6. 10. 2011).

HOUŽVIČKA, Václav: *Česko-německé pohraničí v nových souvislostech*. Politologická revue, 2, 1996, č. 2, s. 87-102.

HOUŽVIČKA, Václav: *Deset let rokování mezi Čechy a sudetskými Němci*. Mezinárodní politika, 25, 2001, č. 6, s. 21-22.

HOUŽVIČKA, Václav - KASTNER, Quido: *Die Arbeitsgruppe pohraničí (Grenzland) des soziologischen Instituts der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik*. Bohemia – Zeitschrift für Geschichte und Kultur der böhmischen Länder, 43, 2002, č. 2, s. 432-442.

Ja zu Deutschland – Ja zur Zukunft. Wahlprogramm der Christlich Demokratischen Union Deutschlands zur gesamtdeutschen Bundestagswahl am 2. Dezember 1990, 23 s.

KOČOVSKÝ, Jaroslav: *Czech-German Sudeten Relations: reconciliation process between two nations*. Monterey, Naval Postgraduate School 2000, 168 s.

KOPEČEK, Michal – KUNŠTÁT, Miroslav: „Sudetoněmecká otázka“ v české akademické debatě po roce 1989. *Soudobé dějiny*, 10, 2003, č. 3, s. 293-318.

KOSCHYK, Hartmut: *40 Jahre Bundesrepublik Deutschland – Das ganze Deutschland ist unser Vaterland*. *Deutscher Ostdienst*, 31, 1989, č. 1, s. 1.

KRAHULCOVÁ, Zuzana: *Průkopníci smíření. Vznik Ackermann-Gemeinde a počátky její činnosti v poválečném Německu*. *Soudobé dějiny*, 13, 2006, č. 3-4, s. 377-405.

NEUBAUER, Franz: *Unenigkeit um Auslegung schon vor der Unterzeichnung*. *Sudetendeutsche Zeitung*, 46, 1997, č. 4, s. 1.

Prohlášení pražského arcibiskupa Františka kardinála Tomáška. In: OLBERT, Franz (Ed.): *Cesta ke smíření (Sdružení sudetoněmeckých katolíků Ackermann-Gemeinde, Dokumenty 1948-1991)*. Praha 1992, s. 74-75.

Prohlášení sdružení Ackermann-Gemeinde. In: OLBERT, Franz (Ed.): *Cesta ke smíření (Sdružení sudetoněmeckých katolíků Ackermann-Gemeinde, Dokumenty 1948-1991)*. Praha 1992, s. 76.

Reden bei Unterzeichnung des Vertrages. Präsident der Tschechischen und Slowakischen Föderativen Republik Václav Havel. In: BÖTTCHER, Hans Viktor – DAHM, Christof (Eds.): *Materialien zu Deutschlandfragen. Politiker und Wissenschaftler nehmen Stellung 1991/1992. Die Deutschen*

Nachbarschaftsverträge. Bonn, Kulturstiftung der deutschen Vertriebenen 1993, s. 128.

Reden bei Unterzeichnung des Vertrages. Bundeskanzler Dr. Helmut Kohl. In: BÖTTCHER, Hans Viktor – DAHM, Christof (Eds.): *Materialien zu Deutschlandfragen. Politiker und Wissenschaftler nehmen Stellung 1991/1992. Die Deutschen Nachbarschaftsverträge*. Bonn, Kulturstiftung der deutschen Vertriebenen 1993, s. 129-131.

SCHUBERT, Klaus: *Pluralismus versus korporatismus?* *Politologický časopis*, 2, 1995, č. 3, s. 175-191.

Smlouva mezi Spolkovou republikou Německo a Českou a Slovenskou Federativní Republikou o dobrém sousedství a přátelské spolupráci.
http://www.prag.diplo.de/Vertretung/prag/cs/03/Deutsch_tscheschiche_Beziehungen/seite_vetrag_gute_nachbarschaft_cz.html (7. 11. 2011).

SÜSSMUTH, Rita: *Projev před Bundestagem 24. dubna 1997 v Bonnu*.
<http://www.mittleeuropa.de/havel19.htm> (14. 3. 2012).

ÜBELACKER, Horst Rudolf: *Über Grundzüge sudetendeutscher Politik*.
WitikoBrief, 34, 1992, č. 1, s. 1.

Urkunde zur Schirmherrschaft des Freistaates Bayern über die Sudetendeutsche Volksgruppe. Citováno dle: BÖSE, Oskar: *Die Sudetendeutschen – Eine Volksgruppe im Herzen Europas – Von der Frankfurter Paulskirche zur Bundesrepublik Deutschland*. München, Langen Müller Verlag 1989, s. 163

Wir sichern Deutschlands Zukunft. Regierungsprogramm von CDU und CSU. 1994, 56 s.

WITTMANN, Fritz: *Možnosti německo-českého dialogu s přihlédnutím k sudetským Němcům.* *Střední Evropa*, 12, 1996, č. 64, s. 76-81.

WOOD, Steve: *German Expellee Organisations in the Enlarged EU.* *German Politics*, 14, 2005, č. 4, s. 487-497.

Abstrakt

NOVOSAD, Jan: *Vliv Sudetoněmeckého landsmannschaftu na česko-německé vztahy v letech 1989-1997*. Olomouc, FF UP 2012.

Tato bakalářská diplomová práce se zabývá česko-německými vztahy na počátku 90. let 20. století. Díky radikálním změnám, které se v tomto období udály v mezinárodním systému, došlo k oživení aktivit Sudetoněmeckého landsmannschaftu. Tato vyhnanecká organizace dokázala díky svým personálním vazbám s bavorskou politickou stranou Křesťanskosociální unie - CSU ovlivňovat formulování německé zahraniční politiky vůči České republice. V této práci je tudíž demonstrováno, jak se vazba mezi SL a CSU projevovala na česko-německých vztazích v období, v němž došlo k vyjednání *Česko-německé smlouvy o dobrém sousedství a přátelské spolupráci* a vyhlášení tzv. *Česko-německé deklarace*. Nedílnou součástí práce tvoří také rozbor jednotlivých organizací, z nichž se SL skládá.

Klíčová slova: česko-německé vztahy, Sudetoněmecký landsmannschaft, CSU, zájmové skupiny, neokorporativismus, integrace odsunutého obyvatelstva

Abstract

NOVOSAD, Jan: *The influence of Sudeten German Homeland Association on Czech-German Relations 1989-1997*. Olomouc, FF UP 2012.

This bachelor thesis deals with the Czech-German relations at the beginning of the 1990's. Thanks to the radical changes which occurred in the international system, the activities of the Sudeten German Homeland Association were revived in this period of time. This refugee organization was able due to its personal ties with the Bavarian political party Christian Social Union – CSU to influence the formulation of German foreign policy towards the Czech Republic. In this bachelor thesis is demonstrated, how the personal ties between Sudeten German Homeland Association and CSU became evident on Czech-German relations in the period of time when it came to negotiations which led to the signing of the *Czech-German agreement on good neighbourhood and friendly cooperation* and later to the signing of the so called *Czech-German Declaration*. The analysis of the constitutive parts of the Sudeten German Homeland Association makes an integral part of this thesis.

Key words: Czech-German relations, Sudeten German Homeland Association, CSU, interest groups, neocorporatism, integration of the refugees